

อภินันทนาการ

สำนักหอสมุด

คำนำ

ภาษาไทยมีคุณค่าต่อคนไทยทั้งมวลซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรม
ประจำชาติ การใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน การแสวงหาและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนจนเป็น
การสร้างสรรค์ความสามัคคีของคนในชาติที่ใช้ภาษาเดียวกัน

ปัจจุบันการศึกษาภาษาไทยจะตระหนักในการใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือของการศึกษา
เพื่อแสวงหาความรู้ในสรรพวิทยาการสาขาต่างๆ โดยเน้นภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสาร การศึกษา
ดังกล่าวจะไม่บรรลุผลเท่าที่ควร หากผู้แสวงหาความรู้ไม่เข้าใจรากเหง้าของภาษาไทยในอดีต
โดยเฉพาะคำศัพท์โบราณรวมทั้งความหมายที่ถูกต้อง

ด้วยเหตุนี้ “โบราณศัพท์” จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้สนใจภาษาไทยโดยทั่วไปมีความรู้
ความเข้าใจภาษาไทยได้อย่างถ่องแท้ ลุ่มลึก รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ภาษาไทยไม่ให้สูญหายไปตาม
กาลเวลา

สนม ครูๆเมือง

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
วันลงทะเบียน..... 18 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน..... 1.5929726
เลขเรียกหนังสือ..... ๙

๕/๑๖๕
๑๖๓๗
๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

หมวด ก

๑

หมวด ข

๑๘

หมวด ค

๒๓

หมวด ฉ

๒๗

หมวด ง

๒๙

หมวด จ

๓๑

หมวด ฉ

๓๔

หมวด ช

๓๖

หมวด ซ

๓๙

หมวด ญ

๔๑

หมวด ด

๔๓

หมวด ต

๔๖

หมวด ถ

๕๓

หมวด ท

๕๕

หมวด ฑ

๖๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
หมวด น	๖๒
หมวด บ	๖๕
หมวด ป	๗๑
หมวด ผ	๗๘
หมวด ฝ	๘๑
หมวด พ	๘๓
หมวด ฬ	๘๘
หมวด ภ	๙๐
หมวด ม	๙๒
หมวด ย	๙๗
หมวด ร	๙๙
หมวด ฤ	๑๐๑
หมวด ล	๑๐๓
หมวด ฌ	๑๐๗
หมวด ศ	๑๐๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

หมวด ส

๑๑๑

หมวด ท

๑๑๖

หมวด ฬ

๑๑๘

หมวด อ

๑๒๐

บรรณานุกรม

๑๒๓

หมวด ก

คำศัพท์	ความหมาย
ก ช ก กา	(โบ กอ-ช้อ-กอ-กอ-กา) (ปาก) น. เรียกหนังสือประถม ก กา ซึ่งเป็นแบบเรียนชั้นต้น
ก ช ไม่กระดิกหู	(โบ กอ-ช้อ) (สำ) ว. ไม่รู้หนังสือ
กฏ	ก. จดไว้เป็นหลักฐาน, ตราไว้
กฏหมาย	ก. จดไว้, บันทึกไว้
กฏหมายเหตุ	น. บันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เนื่องด้วยพระเจ้าแผ่นดิน
กน ๒	ก. มัวแต่, เผ่าแต่, เช่น ว่ากนแต่จะโสภากุวันนี้เน่า บ่อได้ จะใช้พาที (ไวพจน์ประพันธ์)
ก่นสร้าง (ล้าง)	ก. ขุดปรับแผ้วถางที่ดินเพื่อประโยชน์ใช้สอย เช่น ถ้าผู้ใดก่นสร้างเล็กรั้งที่ไร่นาเรือกสวนนั้น (ตราสามดวงเบ็ดเสร็จ)
กร ๓	ว. ก่อน เช่น ดูกร คือดูก่อน
กรกรุธ	น. กรุณา เช่น ให้กรกรุธยกดอกให้แก่ผู้ตายแลให้ผู้ยังใช้ต้นไม้ท่านจงเต็ม
กรใด	ว. เคย
กรนทา (กรน-ทา)	น. ไม้คนทา เช่น กรนทาดาชดวงพรายก็มี (ม. ชาติคำหลวง)
กรนนเข้า (กรัน-เข้า)	น. กระเข้า เช่น ปลงเสกรกรนนเข้าลงแลเห็นพระภัสสตา

คำศัพท์

ความหมาย

กรรม (กอ-ระ-พุม)	ก. กระพุ่ม เช่น สนทยากรรม บุชปบังคม บำบวงสรณ
กรรม ๓	น. ย่อจากคำว่า กรรมธรรม์ เช่น ถ้านายเงินมิได้บอก มันซึ่งมีในกรรมนั้นให้รู้ด้วยแลจะเอาเงินแก้มันผู้มีชื่อ ในกรรมนั้นมิได้
กรรม ๔	น. กรรม เช่น อวยสรรพเพ็ญชนพิถีกรรมเสร็จ กำหนดถวาย
กรรมทัน	น. กรรมธรรม์ เช่น กู้หนี่ถือสินทันเปน ช้านาน เจ้าหนี่เอกสารกรรมทันมาให้กระลาการเรียก
กรร ๑	ก. จับ เช่น นางห้องในใจเปรมปรีดี กรกรรณฤบดี และนำปู้ซัดขาม (สมุทรโฆษ)
กรร ๒	ก. กั้น เช่น เรือกั้น
กรรกง	น. ที่ล้อมวง เช่น เจ็ดชั้นกำแพงไชย คีรีรัตนเลขา อ้อมล้อม คือภุษา บริภักตกรรกง (สมุทรโฆษ)
กรรชิต	ก. กระชิต, ชิตไกล้ เช่น สรรกรกลเกียดเกี้ยว กรรชิตแสรังใส่กลปกปิดเงื่อนไว้ (พระลอ)
กรรเชอ	น. กระเชอ, โบราณเขียน กนนเชอ ก็มี
กรรเข้า	น. กระเข้า, โบราณเขียน กรนนเข้า
กรรชั้นน	ว. ทั้น, กระชั้น, เช่น อยยวพราหมณเจะมากรรชั้นน
กรรแข่ง	น. กั้นแสง
กรรแทรก	น. กั้นแทรก

คำศัพท์

ความหมาย

กรรมการ

น. ทาส, ที่ใช้เข้าคู่กับคำว่า ทาส เป็นทาสกรรมกร เช่น ทรัพย์สินของ ทาสกรรมกรชายหญิง อันเป็น เครื่องบริโภครัตนทั้งปวงมากกว่าเครื่องสรรพุธ พัทยา ที่เป็นของหลวงนั้นให้แบ่งปันออกเป็นสามภาค

กรรมการมวย

น. กรรมกร เช่น ข้าชอภักฎาบาลเป็นทาสกรรมกร ไปกว่าจะสิ้นสุดสภณธ์ (เสื่อโค)

กรรมมาสัมปาติก

น. "ผู้ยังงานให้สำเร็จ" คือ คฤหบดีบุคคลที่ได้รับแต่งตั้ง ขึ้นมาเพื่อดูแลรับผิดชอบงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ปัจจุบัน คือ กรรมการบริหาร

กรรช

ก. ไอ เช่น ทรงพระกรรชนี้หนา คำสูงราชาศัพท์ ท่านแปลว่า ไอ

กรรแสง

ก. ร้องไห้ เช่น กรรแสงหา คือ ร้องหา

กรรหาย

ก. อยากได้, หิวโหย, กระจาย, เช่น กามกรรหายยั่วข้าง คิดแต่จักฆ่าข้างท่านใส่จักเป็น ป่วยนา (พระลอ)

กรรเหิม

ก. กำเริบ, เหิมเกริม, ลำพอง

กรรโหย

ก. โหย, คร่ำครวญ เช่น มีกระเรียนร้องก้องกรร โหยหงส์ ท่านบินโฉบ ลั่นลู่ หฤทัยภูบาล (สมุทรโฆษ)

กรรเอา

ว. กลมกล่อม (อนันตวิภาค)

กรรลับ

ก. กระลับ เช่น พระภุชฌนเสด็จเหนือกรรราช ฉับเดียวปีกกวักรลับเสียวสเทือน ท้องธาตล (อนิรุทธ)

คำศัพท์

ความหมาย

กระกร้อ	น. เครื่องดับไปสานเป็นรูปตระกร้อ พันด้วยผ้าชุบน้ำ มีด้ามยาวใช้สำหรับดับลูกไฟที่มาติดหลังคา เช่น แลให้ตรวจเอาพร้าวขอกระกร้อน้ำ จงทุกพนักงานให้สร้าไว้
กระกรับกระเกี้ยว	ว. หยาบ, กระด้าง, เช่น ทนงหยาบสุรสยงลับท ดูก็กรกรับกรกรยบ
กระกัต	ก. ไคร้, อยาก, ยินดี เช่น อานุภาพในพระไตรรัตน์ ด้วยกระกัตศรัทธา (พระมัลลย์คำหลวง)
กระกุก	น. ตระกุก เช่น ชาติวุทธินั้น กระกุกเปนวัด ๔ มหาเสนาบดี ลีบๆ มา
กระเกี้ยว	ว. เสียงดังเกี้ยวๆ เช่น พวงพืลำพองงักกระเกี้ยว กระกรีกไพร
กระเกี้ยว	ว. เสียงขบฟันเกี้ยว ๆ เช่น คุณคามตามขบฟัน นกรเกี้ยว
กระเกลือก	ก. กลอกเกลือกไปมา เช่น กล่าตากระเกลือก กระเกลือกกลอกตากลม
กระงกหระงัน	ว. งก ๆ งัน ๆ เช่นถึงว่าจากรงกหระงันมเงื่อน เหงาหงอยพืที่ไม่คิด
กระจอก ๒	น. เล็ก เช่น ข้างกระจอกใหญ่
กระจับปิ้ง	น. จับปิ้ง, มักเขียนกระจับปิ้ง เช่น แลอย่าให้ใส่ กระจับปิ้ง พริกเทศ ทองคำ กำไลทองคำใส่เท้า
กระเจียด	น. ภาชนะอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องยศเจ้านายสมัยโบราณ เช่น กินเจียดรองพานเจียดกระเจียดมุก ตามตำแหน่ง ราชบุณย์ ลูกเธอหลวง หลานเธอหลวง

คำศัพท์	ความหมาย
กระแฉ่น	ก. ดั่งสนั่น เช่น ฟ้ากระแฉ่น เรือนผยอง ช่วยดู
กระชอก	ก. กระฉอก
กระชอม	ว. มาก, ใหญ่ เช่น ผักกาดทองกระชอม
กระชัง ๓	น. ปัสสาวะแห่งทารก น้ำคร่ำ
กระช่าง	ว. สว่าง, กระจ่าง เช่น เวหาเห็นกระช่างแสงใสสว่าง ทุกทิศ
กระช่าง	ว. สว่าง, กระจ่าง เช่น สายสารศรีสิ้นธารกระช่างฟ้า เห็นนั้น
กระเช้าเหล็ก	น. กระเช้าทำด้วยเหล็กเป็นของราชการ ใช้เก็บจังกอบ จากราชฎาร เช่น แลไอ้ไทร ไอ้ตรี สังกัดหมื่นราชพิทักษ์ เอากะเช้าเหล็กปลอม ไปเก็บเอาจังกอบแก่ราชฎาร
กระชุง	น. พันงาน, ตำแหน่ง
กระดก ๒	ก. ตระหนก, กลัว เช่น มวญหมู่หมื่นมาตยทวยหาญ บรรพลบริพา เฟ่งกระดกดาล ก็พิศวง
กระดาศ	ว. เรียบ เช่น แต่นี้พ่นาทาก็กระดาศหึ่งผองร่มราบ คือ หน้ากลองแลธเกล้งประดับดา
กระดาศเทศ	น. เส้นใยที่ทอผ้าไหมพัสเตอร์ เช่น คือ ผ้า โภษฆพัสเตอร์ พิเลศอนนทำด้วยกระดาศเทศทอพราย
กระได ๑	ว. เคย เช่น ข้ากระไดกระแห่น แต่แง่งแผ่ตนท่า
กระตรกกระตรำ	ก. ตรากตรำ เช่น หาเลี้ยงและโดยสฤษฏิตน กระตรกกระตรำก็นำมา

คำศัพท์	ความหมาย
กระตัก ๑	น. ประตัก คือ ไม้ฝังเหล็กแหลมข้างปลาย ใช้แทงสัตว์พาหนะ
กระไตร	น. ชื่อนกเหยี่ยวชนิดหนึ่ง เช่น กระไตร ตระไนตรูตร บัดสัตว์ที่นหรรษ์
กระโทชาย	น. คนผู้ชาย, กระทาชาย
กระหนก	น. ทองคำ
กระบด, กระบถ	น. กบฏ เช่น ถ้าโทษถึงตายนอกจากกระบดต่อพระเจ้าแผ่นดิน ก็ควรให้ทวนแลริบราชบาต
กระบอกหัว	น. กะโหลกหัว เช่น อีกกบอกหวงมิ่งกู่จะผ่า
กระบัต ๑	ก. น้อโงง, ประบัต หรือตระบัต
กระบาน	น. กระบาล, กะโหลกหัว เช่น ให้ต่อยกระบาลคือสะเลิกออกเสียแล้ว เอาคิบบิบก้อนเหล็กดงใหญ่ใส่ลงให้มันหมองคือสะพลุ่งฟูขึ้นดั่งหม้อเดียน้ำส้มพะอุม
กระบานผี	น. ภาชนะใส่เครื่อง เช่น ลังเวยผี เช่น ผู้ใดเสียเคราะห์แลเอากระบานผีไปทิ้งไว้ในบ้านท่าน ให้พลีที่บ้านหัวหมู
กระบิล	น. ระเบียบ, แบบ เช่น ตั้งอยู่ในทวารโหวาทพิภพภาษาบันสาดจามทวยนิกรประชาราษฎร์โดยยุติธรรมตามกระบิลแบบ
กระเบียด	ว. นอกประเด็น เช่น อย่าให้พญาณแก้แค้นดำนลงกระเบียดเหมือนแต่ก่อน

คำศัพท์	ความหมาย
กระเบียดกระเสียร	ว. ออกนอกประเด็น เช่น ถ้าแฉใจจําเลยจะท้วงติงกันด้วย บทพระอวยการแลเปนกระเบียดกระเสียรกัน นอกสำนวนมีตํองบพระไอยการห้ามั้น
กระเบ้	น. ขึ้น, ส่วนกระปิ เช่น เราจะให้ปิ่นให้แล่ ทุกกระเบ้ จงหน้าใจ
กระป้า	ว. อร่อย เช่น อนี้ต้นหัวว่า ทวานกรป้า ลูกสุกก้า เกมไอบ
กระปิตัน	น. กัปตัน เช่น เหนนาประเทศ ฝารัง อังกฤษิต กระปิตัน วิลันดาคุลา
กระแพง	น. กำแพง เน กำแพงห้อมแห่ง ห้อมแห่ล่งลาน รอบหอเฮย
กระมีน	ว. สูงค้ำฟ้า, สูงเด่น
กระยาดอก	น. สิ่งทีชำระแทนดอกเบ็ย เช่น ผู้ใดมีอาสนเอาลูกหลานไปขายฝากไว้แก่ท่าน ให้ใช้ประจำกระยาดอกเบ็ย
กระลัมพร	น. โทษใหญ่, ความฉิบหาย เช่น หวังจักมล้างท้าวทุกพีไสยทวยหวังมันไหววก็ทำกระลัมพรการ
กระลา ๑	น. ท่วงที
กระลาการ	น. ตุลาการ
กระลาแฉง	น. ดวงจันทร์ เช่น รฤกกระลาแฉง จยรจากเจบแม่
กระลายกระลอก	ก. กลอกกลับมา, สับสน เช่น อาจไล่ข้างสารจรัลจรายเสื่อสี่ท่หมีควาย กระลายกระลอกชอกซอน
กระลาพิมพ์	น. ดั่งพิมพ์ เช่น รฤกกระลาพิมพ์ พระมาศ กูเอย

คำศัพท์	ความหมาย
กระลาศรี	น. (นางผู้มี) ท่วงที่เป็นสิริ เช่น ระฤกกระลาศรี เสาวภาคย์ กุเอย
กระลาโหม	น. กลาโหม
กระลาอุโบสถ	น. บริเวณอุโบสถ เช่น ตราพระราชโองการเสด็จ พระมหาธรรมราชาธิราช ในพระพิหารสีมากะลา อุโบสถอันมีในทะเลฉางนั้น
กระล่ำ	น. โทษใหญ่, ความฉิบหาย, วจัญไร เช่น คนกระล่ำ กระล่ำล่ำเสียให้เพื่อนเมียพลอยอับอายขายหน้า
กระลือ	น. ทา, สิ่งร้าย เช่น ฝันว่าเรือนทลายอัปรีย์ จะได้ กระลือ ลำบากเปนทุกข์ร้อนใจ
กระลิ่ง	ก. กวัดแกว่งไปมา เช่น ถือขรรคมะเลืองแลกระลิ่ง กลางรงค์ คือสิ่งเสียงสั่นทับอาษา
กระศก	ก. ตี, ทูบ
กระคัล	ก. คะเน็งนิก เช่น สองอย่าปารามร์กระคัล แม้มิวัน พรั่งเข้า
กระษัตรา	น. กษัตริย์ เช่น เพราะไม่ฟังตำนานโบราณมี จึงเสียที่วงศ์กระษัตรา
กระษัตริย์	น. กษัตริย์ เช่น ทางเสด็จเสร็จสิ้นสารพันมี เปนที่กระษัตริย์สืบมา
กระเซม	น. เกษม
กระเชียร	น. น้ำนม เช่น อีกงศ์สฤษดิ์รักษอาสน์อรุคฤทธิ เนาในกระเชียร

คำศัพท์

ความหมาย

กระสัตรี่	น. สตรี, เช่น เจ้าสาวสวัสดิกระสัตรี่ อยู่ดีฤๅใช้ เจ้าเน่งน้อย
กระสินธุ	น. สายน้ำ, แม่น้ำ เช่น รอยบาทท่านนี้ควรหาย แท้คนพั้นสายกระแสนินธุสงสาร
กระห่อง	ก. จ้อง, คอยดู เช่น ตากตากกระห่องเตรียม คอยแม่ มาฤๅ
กระหนกระหาย	ก. เดือดร้อนทรมานทรมาย เพราะความหิวกระหาย เช่น อกแห้งหอบหิวหาชล รคนมแม่ตน กระหนกระหาย เรียกรเรา
กระหม่า	ก. ประหม่า, สะทกสะท้าน เช่น เทพาสूरคณเดาล ตกใจสยบสยอง กระหม่าและบ้าใจหาย
กระหลบ	ก. ตระหลบ เช่น ก็กระหลบอบฟุ้งพลุ่งกลืน เหม็นประทินพักต์บิตติตนาสา
กระหว่า	ว. กว่า เช่น หน้าตาหว่ากรกเป็นชน ดูสง่ากระหว่า คนหรือนนทรี
กระอืด	ก. อืดอืด เช่น กระอืดอกเซนเซน ช่วยเหน้า
กรัก	น. โรงกรัก คือ โรงที่ตัมกรักย้อมผ้าในวัด
กราง	ว. เสี่ยงใบพีชจำพวกปาล์มที่แห้งติดต้น เมื่อถูกลมพัด กระทบกัน เช่น ลำโล้ใบกใบกราง
กราน	น. ไฟ เช่น เชิงกราน
กราบพระ	น. ผ้ากราบ

คำศัพท์

ความหมาย

گرامพลู

น. ชื่อไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งใช้ดอกเป็นเครื่องเทศ เช่น
แห้วพิชกรามพลูก็มี

กราล

ดู

กราว

น. ตะพานน้ำ เช่น ทั้งกริวกราวเต่าปลาในสาคร
เที่ยวสัญจรหากินในสินธุ

กราลิก

น. ผ้าด้ายแกมไหมที่ทอจากแคว้นกาสิ

กริตย-

ก. ทำ เช่น พระบาทสญไชยก็ชำระกริตยภิษิต
สรรพวงค์

กรูด

น. มะกรูด เช่น จั่วนาวทรนาวเนกกรูดจूरเจก
จรุงธาร

กฤษ

น. กริช

กฤติ

น. เกียรติ เช่น วรกฤติโอฟาร

กฤติกา

น. ดาวลูกไก่

กฤติกา

น. ดาวลูกไก่

กฤษฏา

ว. ที่ทำแล้ว เช่น เพื่อราชกฤษฏา แต่กั

กฤษฏีกา

น. พระราชโองการที่กำหนดเป็นบทกฎหมาย

กฤษดา

แฝงมาจาก กฤดาภินิหาร เช่น เชิญชมขึ้นกฤษดา

กลด

น. หม้อน้ำเทพมนต์ของพราหมณ์

กลม

ว. ปวง, ลิ่น, หมด เช่น จึงได้เมืองแก่กู่ทงกลม

กลวม

ก. กรวม, สวม เช่น บงเมฆกลวมกลุ่มหล้า
หล่อแสง

คำศัพท์	ความหมาย
กลหาย	ก. กระหาย เช่น อื่นว่าทวยท่วงหลาย หีนกลหาย สาหัส
กลัง	น. คลัง คือ ไม้กระบอกที่ร้อยโซ่ เช่น เอาท่านมามัด ผูกทูปถองตีดำจำจองโซ่ตรวน
กลางทาสี	น. หญิงยากจนที่เจ้าเงินซื้อมาเป็นเมีย
กลางนอก	น. หญิงที่ชายสู้ขอมมาเป็นเมียน้อย
กลางเมือง	น. หญิงที่ตกเป็นเมียของฝ่ายชายโดยการยินยอม ของพ่อแม่ฝ่ายหญิงผู้นั้น
กลายกลอก	ว. สับสนอลม่าน, กะลายกระหลอก
กลาโหม	น. ชื่อกรมที่ปกครองทหาร ต่อมามีหน้าที่ปกครอง หัวเมืองฝ่ายใต้ ชื่อกระทรวงซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับ การทหาร
กลิ้ง	ก. เลือกสรร เช่น แลที่แกลิ่งกลิ้งให้แล้ว
กลิ้ง	น. ร่มคันยาว, พระกลด เช่น เมลืองมล่านกลิ้ง เพ็ริอม เพรอดศพราย
กลิ้ง	น. ร่มคันยาว, พระกลด เช่น เสวตจัตร ๙ ชั้นแล ๗ ชั้น ๔ ชั้น ๓ ชั้น ๒ ชั้น
กลู่	ก. เกลื่อน ใช้คู่กับคำ กลาด เช่น โยกกลู่กลาด คือลาญโน
กวม	ก. สวม, ครอบ, จำ เช่น ให้เจ้ากูเอาบาตรกวมหัวมัน สวดชำระผีร้ายออกจากคิงมัน

คำศัพท์	ความหมาย
กว่าขึ้น, กว่าขึ้น	ว. กว่าสิ่งอื่น, ยิ่งนัก, ไม่สิ้นสุด เช่น นานนักกว่าขึ้นแล้วมนตรี
กวิน	ว. ดึงม เช่น ไครกวินซื้อแท้ ผ่านฟ้าปาวอวยพร
กษัตริ, กษัตริยา, กษัตริราช	น. พระเจ้าแผ่นดิน
กองแก้วจินดา	น. กองทหารปืนใหญ่
กอบปร	ก. ประกอบ
ก้อม	น. ปลาย (ว. สิ้น, เตี้ย) (ก. ก้อม)
กะซัง	น. น้ำปลาสาวะแห่งทากร, น้ำคร่ำ
กะได	ว. เคย เช่น เตาะกะไดโตเลียม ลอดเคล้น
กะทั่ง	ว. กระทกกระทัง เช่น แลเรือหนักกะทั่งเรือเบาแตกลุ่มก็แตกลุ่มเสียเปล่า
กะทำ	ก. ทำ, กระทำ
กะปัดัน	น. กัปัดัน
กะลาบาต	ดู กลาบาต
กะล่ำกัก	น. แก่นไม้หอมชนิดหนึ่ง เช่น บังอวดย่อมแก่นกลัมพกทองแห่งท่าพนัก มาแล่งแก้วปนฝา
กัันชู้	น. เครื่องจับปลาชนิดหนึ่ง เป็นตุ้งคล้ายโพงพาง หรือเรียกเผือกที่ปักไว้เป็นปากชนางกัันไว้ไม่ให้ปลาหนีไป
กัันดอง	ว. เป็นแถว เช่น เทเพนทรพฤษกัันดอง
กัันเทก	ก. กระเทก เช่น หัวล้านชาวไร่ไล่ปาม เข้าชีวิตติดตาม กัันเทกก็หัวเถดิน

คำศัพท์	ความหมาย
กั้นลึง	ก. จับ เช่น กั้นลึงลึงคลึงคนธ์
กั้นเอา	ว. กรรเอา เช่น นกเปล้าเคล้าเคล้าคู่ควรว โกกิล แสรั่งสรวลด้วยสาธิตากั้นเอา
กัลพุม	น. กรรพุม
กางเวียน	น. เครื่องมือสำหรับเขียนวงกลมหรือส่วนโค้งหรือ กระยะ, วงเวียน
การมูเรียน	น. การเปรียญ
กาหฬ	กาหล
ก้า	น. ด้าน, ทิศ, ฝ่าย, เช่น ก้าเหนือก้าใต้
ก้าชอก	ก. ชูกรรชอก
ก้านัด	ก. กำหนด เช่น พิศเพี้ยนพระพนิดาทุกขานล้าก้านัด ดัดรัตนธาวี มาตุ
ก้าเนียง	ว. เกียง เช่น อนนว่าพระโพธิสัตว์ก็ใส่กลกล่าว ก้านยจกยจแก่นางพญาดั่งนี้
กำบิต	น. กรรบิต, มีด
กำบอล ๑	ก. ลูกไล่, ลูกคล้า, เช่น ฤาอาจกำบอลปิยุทร์นงเยาว์
กำพรว้า ๒	ว. ไร่บิดา หรือมารดา ไร่ปลูกไร่ร้างเมียด้วย
กำพู ๑	น. กัมพู
กำภู	น. กัมพู, ทอง เช่น กำภูหุ้มภูกรรธเงา มรีเพื่อยฟฟายงาม

คำศัพท์	ความหมาย
กำม, กำม์	น. กรรม
กำมพฤษ์	น. กัลปพฤษ์ เช่น บัดนี้ พวกประจำกำมพฤษ์ บังคมไหว้
กำมเลศ	น. กมเลศ
กำมลาศน์	น. กมลาศน์ คือ พระพรหม
กำรู	ก. กรูหรือประดงกันเข้าไป เช่น กำรูคลื่นเป็นแปลว
กำลอง	ก. ประลอง, ลอง เช่น เสรีจสองแหงกันจระโจรม จักเล่นเรดโครม กำลองกำลังถเมินเชิง
กำลูน	ว. นำสงสาร, นำเอ็นดู เช่น ครั้นเห็นยี่งระทดกำลูน สลดชีวา
กำเลา	ว. เวลา, อ่อนหัด เช่น ดุจตักเตนเต้นเห็นไฟ บมีไฟ หนีไกลกำเลากำเลาหวังเขญ
กำศรวณ, กำศรวล	ก. กำศรวล
กำแสง	ก. กันแสง เช่น กำแสงสมรมมี กำเสาะจิตรจาบัลย์
กิริณี	น. ช้างพัง เช่น อ้นกิริณีโรงในมิใช่ชั่ว แต่ละตัวยังยืน ไม่ตื่นง่าย
กีกถอง	ว. มากมาย, ตรีกถอง
กุก่อง	ว. สดใส, รุ่งเรือง เช่น กุก่องกนก็มี
กุกฤษณ์ท์	น. กฤษณ์ท์
กुरुจ	น. กुरुจ เช่น ให้เจ้าทั้งสองเสด็จไป เสวยราไชย ในพิภพ องค์แลกรูจ

คำศัพท์	ความหมาย
กุศล	น. กุศล
กุฎ ๑	น. วิหาร เช่น ในกุฎแก้วเกษมมฤคทายพนนั้นน
เกลือ	น. วิธีนุ่งผ้าแบบหนึ่งสำหรับขี่ช้าง
เกษตร	น. ที่ดิน, ทุ่ง, นา, ไร่ เช่น พุทธเกษตร
เกิบ	ก. บัง เช่น เจกฉายกมลสาสน์ฉัตร เกิบกั๋งเกศ
แกะ	ก. แกะ, สลัก, เจาะ
เกล็ด	ว. ไกล้, เกือบ เช่น เรือเรือมาเกล็ดใกล้บางชาน
เกลี้ยง	ก. ตั้งใจ, จงใจ เช่น เกลี้ยงประกาศแก่สงฆ์
เกลน	ก. คร้าม, กลัว, เกรง เช่น ข้านี้มีอาจพานแพรง ผิจะแจ้งก็กริ่งเกลน
โกฐาส	น. ส่วน โใบเขียนเป็น โกฐาส ก็มี เช่น จะได้บุญ โกฐาสช่วยกันในครั้งนี้
โกปินา	น. ผ้าปิดของลับ เช่น รั้วจัดรัดโกปินาสายธูว่ายอด สวมกรวมขนอง
โกลง	น. ท่อนไม้กลมสอดใต้ของหนักเพื่อเลื่อนสิ่งของนั้นๆ เช่น โกลงกลิ้งถึงสถานเปรียบเป็น
โกษ ๑	น. โลก เช่น พรหมโกษ
โกษ ๒	น. โศค
โกษย	น. ผ้าไหม เช่น ผ้าแพรทองโกษย
โกษีย์	น. พระอินทร์

คำศัพท์

ความหมาย

โกส

น. ผอบ

ไกรสิทธิ์

น. ราชสีห์ เช่น สุจงนฤมิตรเป็นราชไกรสิทธิ์

หมวด ข

คำศัพท์	ความหมาย
ขदान	น. กระดาน เช่น ขदानราบคือ ดอกไม้
ขทิง	น. ๑ กระดิ่ง เช่น ขทิงทองรนนทโยง ลยวแห่ง ๒ น. ต้นกระทิง
ขทิ่ง	น. กระดิ่ง
খনอน	น. ด่าน, ที่กั้น, ที่กักเก็บค่าผ่านทาง, ด่านเก็บภาษี
ขนั้น	น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งคู่กับชื่อดันขนุน เช่น เหล็กขนั้นผีพรายตายทั้งกลม
ขยี่ขยัน	ว. ขยันขันแข็ง เช่น เก็นก็จะขยี่ขยันเขยื่อน
ขวน	ก. พยายาม, ฝึ, เช่น ขวนทรบว่าไฟจงทอง
ขวัญข้าว	น. สำหรับอาหารและเงินที่มอบให้แก่หมอ นัยว่าเป็น คำรักษา
ขวัญบ่า	ก. ตกใจ, เสียกำลังใจ
ขวัดแคว้ง	ก. วิ่งไปวิ่งมา
ข้วงข้าวเฒ่า	น. ประเพณีชาวบ้าน โดยเอามะพร้าวโยนให้กับกลุ่ม ผู้ที่กำลังตำข้าวเฒ่าอยู่ เป็นนัยว่าเอาของมาร่วมสมทบ
ขขณะ	น. ครู, คราว, เช่น ขขณะอัศจรรย์เวลา อันธการา ก็ปรากฏ
ขษัย	น. กษัย, ความเสื่อม, ลดลงจากที่เคยมีเคยเป็น
ขอเฝ้า	น. เครื่องแบบแต่งกายเพื่อเข้าเฝ้า สำหรับบุคคลทั่วไป ที่มีใช้ข้าราชการหรือผู้มีหน้าที่ประจำ

คำศัพท์	ความหมาย
ข้อมือขาว	น. ข้อมือที่ไม่ถูกสักน้ำหมึก, โดยปริยาย หมายถึง ไร้สังกัดมูลนาย
ข้อมือดำ	น. ข้อมือที่ถูกสักน้ำหมึกว่าเป็นคนในสังกัดมูลนาย เช่นว่า ข้อมือดำแล้วระกำทุกเวลา โพล่กับบ่าแบกกัน จบรรัล้ย
ชะง่า	ว. คล้ำ, ครึ้ม, มีดมัว เช่น ท้องฟ้าเขียวชะง่า
ชะเข้น, ชะเข็น	ว. ชื่น, เข้ม, จัด, แรง เช่น ร้อนชะเข้น
ซัด ๑	ก. คาด เช่น ซัดคำ
ซัดคำ	ก. ประมาณค่า, ตีราคา เช่น ให้คิดค่าน้ำนมเข้าบ่อน ให้ซัดค่าทารกนั้นออกเปน ๓ ส่วน
ซัดดอก	ก. ส่งลูกหรือเมียให้ไปรับใช้เจ้าหนี้เงินแทนดอกเบี้ยย
ซา ๑	น. หน่วยน้ำหนักเท่ากับ ๑ สลึง
ซา ๓	น. สัตว์น้ำชนิดหนึ่ง เช่น มงกรจลองเข้า ก็มี
ซาก ๒	ก. ภูมิใจ เช่น จะได้เห็นเรื่องราวคราวนี้ จะยินลากซากดีด้วยนาง
ซาเกวียน	น. ล้อเกวียน
ซาตค่า	ว. เต็มราคา โดยผู้ซื้อได้เป็นกรรมสิทธิ์เด็ดขาด เช่น ซาบลูกซาตค่าแก่ท่านแล้ว แลลักเอาไปเองตั้งนั้น ท่านให้ไหมตั้งโจร
ซา้พระ	น. ผู้ที่นายเงินให้เป็นคนไทยเป็นคนใช้ของสงฆ์

คำศัพท์	ความหมาย
ข้าวมีน	น. ขมีน
ข้าวเสวย	น. ข้าวสวย, ข้าวเจ้าที่หุงสุกแล้ว
ข้าวเหลือง	น. เรียกเงินทองหรือสมบัติอันมากกว่า ของข้าวเหลือง
ขึ้นสมุด	ก. เริ่มอ่านออกเขียนได้หลังจากฝึกอ่านเขียนจาก กระดานชนวนมาแล้ว
ขุนบาล	น. นายอากรหอย ก ข
ขุนแผน ๑	น. พระพรหมณ์ เช่น ขุนแผนแรกเอาดิน ดูที่
ขุนพัฒน์	น. ผู้เก็บภาษีบ่อน
ขุนศาล, ขุนศาลตระลาการ	น. ผู้พากษา
ขุนหมื่น	น. ข้าราชการที่ไม่ใช่สัญญาบัตร
ขุนหลวง	น. พระเจ้าแผ่นดิน
เขษตร	ว. เกษตร, ทุ่ง, นา, ไร่
เข้าชื่อ	น. วิธีที่หมอต้าเยเทียบสะโปกคนที่คลอดบุตรแล้ว เพื่อให้กระดุกเชิงกรานที่ครากกลับเข้าที่ก่อนที่จะขึ้น นอนบนกระดานไฟ
เข้าหมื่น	น. ขมีน
เขี้ยว	ว. เร่งรีบ, ด่วน กระวีกระวาด
เขื่อน	ก. กั้น, ค้ำยัน
เขื่อม	ว. เข้มแข็ง เช่น ทุ่งอกไหลก็ฝ่ายฝั่ง ผงาดเงื่อม

	คำศัพท์	ความหมาย
โขยม		น. ขยม, ข้า, บ่าว
โชน		น. ตำแหน่งข้าราชการฝ่ายทหาร
โชนย		น. กระษัย, กานสิ้น, ความเสื่อมถอย
ไช้หัว		น. ไช้ทมิฬ, ฝัดาษ

หมวด ค

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์	ความหมาย
คชบาล	น. ชื่อกรมหนึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับช้างศึก เรียกว่า กรมพระคชบาล
คชสิทธิ์	น. ตราประทับหนังสือสำคัญประจำตำแหน่ง สมุหกลาโหมซึ่งเป็นรูปสัตว์ดังกล่าว
คดีอุทลุม	น. คดีอุทลุมกรรจ์ อันได้แก่คดีฟ้องร้องกล่าวหากัน ๑๔ ประการ
คนใจร้าย	น. คนร้าย เช่น ท่านว่าเทพยดามีเข้าด้วยคนใจร้าย อันหาความสัจมิได้
คนชน	น. การเล่อย่างหนึ่งในสมัยโบราณโดยเอาคนมาชนกัน เช่น เมื่อแรกเสร็จออกพ่อข้างรันแทะวัวชน กระบือชน ชุมพาสชนช้างชนคนชนรบไปก็คลีจงโคนปล้ำมวย
คนพวง	น. คนโทษที่ถูกกล่าวด้วยโซ่ตรวนไว้ด้วยกันเพื่อกัน การแยกหลบหนี เช่น แม่ค้าเห็นคนพวงล่องเข้าตลาด
คนใน	ใน เช่น อีกคนคนในเวียงราช คือ กษัตริชาติ ษิยพราหมณ์
ครอบจักรวาล	น. เรียกว่าเขี้ยวชนิดหนึ่งว่า ยาครอบจักรวาล
คราด	น. เครื่องตั้งในพิธี เช่น ให้กระลากรทนายให้แก่ นายประกันให้เรียกเอาเงินแก่โจทก์/จำเลยเงินใส่คราด
คราธ	ก. จับ, ยึด, ถือ, กิน เช่น จันทรคราธ
คร่าห์	ก. คร่า
ครีครอ	ว. พอประทัง เช่น จักรเลี้ยงชีพคร่าครีครอ อยู่เท่าเพียงพอชีพิตภัยกัยงงน

คำศัพท์	ความหมาย
คล้าย	ก. คลาย
คล้ายคล่อง	ก. ขยายตรงออกไป, เดินตรงไป
คลาศ	ก. คลาด, แคล้ว เช่น อังดวงดอกเกสร อันจะพัน มือพี่อย่าพัวกว่าแม้นคลาศแคล้วดวงมาลา ใต้ฟ้าไม่อยู่ ไยดี
คลึง	ก. คลึง
คลับ	น. ลูกขลุบ เช่น ม้าคลับคลีกระบี่ม้า
ควิว	ว. อาการที่ใจหวิว ๆ เช่น ควิวควิวอกควากคว้าง ลมลอย แลแม่ถอยแต่ใจจากถอย หัพพ้า
คำ ๒	ก. อวด, แสดง, เผยตัว
คาธ	ก. จับ, กิน, เช่น จันทรคาธ สุริยคาธ
ค้ำ	ก. ล้ม, พ่าย, พัง เช่น เครื่องบนกรवालผู้ค้ำ
ค้ำคั่น	ก. ทำให้คั่นล้ม เช่น สองสรท่อนพยางค์ค้ำ คั่นเมรุ
คำปากเรือ	น. คำธรรมเนียมที่เก็บจากเรือบรรทุกสินค้าเข้ามา โดยวัดขนาดกว้างตอนกลางเรือเป็นกำหนด
คำเผา	น. คำธรรมเนียมดูเงินโดยใช้วิธีเผาเงินตราพิสูจน์
ค้ำเงิน	ก. ค้ำประกันการกู้เงิน
ค้ำับ	ก. ปิด, อุด, เช่น บมให้เห็นรูเห็นช่อง ที่ล่องลับค้ำับ นี้แล้ว
คำโบล	ก. ลูบ, คลำ
คุ่มโทษ	ก. รอลงโทษ

กระทรวงศึกษาธิการ

๒๕๖๕ . ๙ . ๓ . ๒๖

คำศัพท์

ความหมาย

คูนนม

ก. คูนแก่น, ยังเก็บคามโกรธไวส์ในใจ

เคน ๑

น. ผสม, แทรก, เช่น ปยวปีแก้วเคนผสาร

เคา

น. วัว

เค้าสนามหลวง

น. สำนักของผู้ครองเมืองภาคเหนือและหลวงพระบาง

เคื้อ ๒

น. เชื้อสาย

แควครั่ง

ก. ชุ่มนม, คับคั่ง, จอแจ เช่น ที่โกแควครั่ง ชุ่มกันหนึ่ง
เนื่องนอง

แครงครวญ

ก. โอดครวญ, ร้องครวญคราง เช่น อย่าง
แครงครวญ

แครงเคี้ยว

ว. ขยัน เช่น ท่านนี้แครงเคี้ยว คีนคำข่าขยว

ไค

น. คราบไคล, เหนือไคล ชงดีขึ้น, ค่อยยังชั่ว

หมวด ๗

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์

ฉ้องปากแตก

ความหมาย

ว. คนชอบโพยพอน, เก็บความลับไม่อยู่

หมวด ง

คำศัพท์	ความหมาย
งัด	น. มีด
งะ	คำเติมหน้าคำซึ่งมี ง เป็นพยัญชนะต้นเพื่อเพิ่มพยางค์ แต่คงความหมายเดิม เช่น งะงก, งะงัก
งัว ๑	น. ลูกชายคนที่ ๕
งัว ๑	น. ลูกชายคนที่ ๕
งัวเจียว	ก. งัวเจียว เช่น ผาตัดพื้นตัวงัวเจียว งัวเจียวโงกกับหลับไปใหม่
งาปี	น. กะปิ
งามทั้งห้าไร่	ว. เป็นคำประชดว่างามเหมือนไพร่
งิน	น. เงิน
เงิน	น. เงิน
เงินแดง	น. เหรียญกษาปณ์ที่ใช้ทองแดงประสมมาก
เงินตาย	น. เงินตราที่รัฐประกาศเลิกใช้, เงินที่เก็บไว้ไม่ได้นำออกมาใช้, เงินที่ไม่ได้ทำเป็นรูปพรรณ
เงินทองตรา	น. เหรียญกษาปณ์ที่ทำด้วยทองหรือเงิน
เงินแป	น. เงินตราที่ทำเป็นรูปกลมแบน เช่น เหรียญบาทในปัจจุบัน
เงือก ๑	น. งู, งูใหญ่
เงื่อน	น. เงิน
แง ๑	น. ตัว เช่น ส่วนม้าสามร้อยแง่ งามสรรพ

คำศัพท์

ความหมาย

จ้ง	น. คำเรียกลูกชายคนที่ ๑๐ ว่าลูกจ้ง
จญ	ก. สู้รบ, ประจัญ, เช่น คือนาคจญ ครททสรอง วังเว้น
จรด	๑ ก. จด, ถึง, จ่อให้ถึง เช่น ผลัดผ้าตัวเดียวสัจจร จรดดาวแดนนคร แห่งนี้มีพงศ์พันธุ์
จระเข้ ๒	น. จระเข้
จ้ง	ก. ตั้ง เช่น คชกลัปกลกจ้ง จญสิทธิ์
จัดจอง	น. ทุ่น, แพ, เรือเล็ก, สัดจอง
จับมือถือนม	ก. ลวนลาม เช่น ผู้ใดเล่าโลมจับมือถือนมกอดจูบเมีย ท่านก็ดี ผ้าท่านไม่อยู่ไปหา เมียท่านถึงในเรือนแล ในสถานที่ลับไม่มีผู้ใดอยู่ด้วยเป็นค่านับก็ดี
จับหวัด ๑	ก. ใช้สมุนไพร เช่น นำหัวหอมทุบพอแตกแล้วนำมา วางใกล้ที่นอน หรือพอกขมับเพื่อให้ได้กลิ่น เป็นการ แก้หวัดคัดจมูก
จำบ้าน	น. ผู้ใหญ่บ้าน, หัวหน้าหมู่บ้าน
จ้าว	ว. ร้วน, ชุย, มีลักษณะอย่างเนื้อฝือกต้มสุก, เรียกข้าว ที่ไม่มียางเหนียวติดกันมากกว่า ข้าวจ้าว ปัจจุบันเขียน ข้าวเจ้า
จำ ๓	น. ชายผ้า
จำโนทัย	ก. โจทย์, ฟ้อง, ทักท้วง, ตักเตือน
จ้ง	จ้ง

คำศัพท์	ความหมาย
จิตร	น. จิต, ใจ
จีพร	น. จีวร
จุง	ก. จง, คำช่วยกริยาบอกความบังคับหรือความหวัง
จุน	น. ผงละเอียด
จุมพล, จัมพล	น. จอมพล, นายทัพ, ผู้เป็นใหญ่กว่าพล
เจ่ง	น. ช้าง
เจ็ด	น. เรียกลูกชายคนที่ ๗ ว่า ลูกเจ็ด
เจ้ากู	น. คำเรียกพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาท่าน
เจ้าจำนวน	น. เจ้าหน้าที่เก็บภาษีอากร
เจ้าภาษี	น. ผู้ผูกขาดตัดตอนจากรัฐบาลไปเรียกเก็บภาษีบางอย่างจากราษฎร
ใจมือ	น. มาตรฐานของไทย ๑๐๐ เมล็ด เป็น ๑ ใจมือ
ใจร้าย	ว. ชั่วร้าย เช่น ร้ายปโอบอ้อม พลไพริศเฮ

หมวด จ

มหาวิทยาลัยนเรศวร

คำศัพท์

ความหมาย

ข้อ ๒

ว. ทก

ฉ้อราษฎร์

น. ชื่อกัณฑ์ที่ ๑๒ แห่งเทศน์มหาชาติ เช่น ฉ้อราษฎร์
 สงดงีบเซียบดี ตาหมื่นศรีคนแก่รับไป

ฉ้อประบัด

ก. โกงโดยผลัดเปลี่ยนของหลวงมาเป็นของตัว เช่น
 แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า มีผู้ฟ้องว่าผู้ใดฉ้อประบัดสิ่งใดๆ

แหว

ว. ที่คู้ว, ที่เว้ง

หมวด ช

คำศัพท์

ความหมาย

ชมเลาะ	ก. ทะเลาะ เช่น ความชมเลาะกันก็จี้แรก
ชราบ	ก. ทราบ
ชรูป	ว. ชูบ
ชเล	น. ทะเล, ใสน้ำ, ใช้เป็นส่วนหน้าสมาสก็มี เช่น ชเลจร
ช่วงเมือง	น. เมืองที่ขึ้นต่อประเทศราช
ช่วยคน	ก. เอาเงินไปซื้อคนมาเป็นทาส
ช่วยเหลือเพื่อกู้	ก. ช่วยเหลือให้ตั้งตัวได้
ชวาลา	น. ตะเกียง
ช้อนถั่ว	น. ช้อนกระเบื้อง
ช้อย	ก. ช่วย
ชัว้วมอ	ว. ระยะทางไกลเท่าที่จะยังได้ยินเสียงวัวร้อง
ชาวขุนสมุทร	น. ชาวประมง เช่น ชาวขุนสมุทรหลาย เหลือย่าน
ชานอก	น. เรียกไทยทางปักซี่ใต้, ไกลเมืองหลวง เช่น เป็นสาวชานอกดอกพื้ชา จะครองพาราไม่สมควร
ชุง	จิ้ง, จิ้ง, จวน เช่น แม่วี ๙ ช้อยชุง นอนหลบบถาแม่
เชริด	น. เทริด, เครื่องสวมศีรษะ
เช่า	น. ชาว เช่น ฝิปามากระทำ มรณกัมเช่าบุรี
เช่า ๒	น. กระเช้า
เชี้ย	ก. ไหว้, กราบ เช่น เชี้ยเชิงเจ้าพ่อผัวแม่แ่ง

คำศัพท์

ความหมาย

เขี้ย

ก. เขี้ยว มักใช้ประกอบกับคำเชิงญ เป็นเขี้ยวเชิงญ

เขรง

ก. เขรง เช่น ซ่อซ้อยขึ้นเขรงสอสวยงาม

เขะ

ก. และ เช่น บเปื่อนเขะซ้ล

โซรม

ก. โซม

หมวด ๗

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์	ความหมาย
ชั้น	น. ชั้น
ชวด	ก. โป่ง, นูน, เป่ง, ทรวด
ช่อง ๑	น. ย่านบ้าน ; ที่มั่วสุมกันลับๆ (มักใช้ในทางที่ไม่ดี) เช่น ช่องโสเภณี
ช่อเชียว	ว. เสียงจ้อแจ เช่น บินหาคณไทย ประทับคัพท ช่อเชียว
ช่อแซ	ว. เสียงจ้อแจ, ช้อแซ้
ช่อมแซว	ว. แซ้งแซ้, จ้อแจ
ช่อมเสียง	น. สุ่มเสียง เช่น จิ้งตั่งนะโม ช่อมเสียงใหญ่โต
โฉบโฉบ	น. ทรงผมของผู้หญิงที่รวบเกล้าไว้บนจอมหัว ทำเป็น ห่วงยาวๆ

	คำศัพท์	ความหมาย
ญ ญา		น. ยา; หญ้า. ว.ช้า เช่น ออกท้าวไทยอย่าญาเดินดงป่า ไปตามลูกเทอญ (ม.คำหลวง กุมาร)
ญี่		ก. คำเรียกลูกชายคนที่ ๒ ว่าลูกญี่ คู่กับลูกหญิง คนที่ ๒ ว่า ลูกอี่

หมวด ด

คำศัพท์

ความหมาย

ด	ดกละ ว. เปลา, ไร่, ลีน เช่น ได้ดกละ = ไม่ได้
ดร	น. พ่วง, แพ. (บ. ; ส.ตร) น. ดอน
ดฤถิ	น. ดีถิ
ดับนั้น	น. ครานั้น, ลำดับต่อจากนั้น เช่น ดับนั้นนางจึงชักเอาผ้าออกจากประกอบแก้ว (ไตรภูมิ), ในขณะกาลดับนั้น อันว่า พระมหาโมคคัลลา (นันทโพนันทสูตร)
ดับเล่า	น. ลำดับ
ด้าง	น. ดั้ง เช่น หอกไปติดแพน แหล่นไปติดด้าง (ม. คำหลวง ชูชก)
ด้านขนอน	น. ด้านที่ดูแลตรวจสอบน้ำหนักรถบรรทุก
ด่าหมูเราะทา ด่าหมาประเทียด	ก. แก้งด่าหมูหมากระทบคน
ดาฬ	น. ไม้ขัดบานประตูหน้าต่าง, ดาล ก็ใช้
ดีฉาน	ส. ดีฉัน, ดีฉัน, เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑ ซึ่งเจ้านายผู้ชายใช้พูดกับพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์
ดีกดำบรรพ์	น. พิธีชักนำกวนน้ำอมฤต ตามคติเรื่องเทวดาและอสูร กวนเกษียรสมุทร น. เรียกละครแบบหนึ่ง มีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นการเล่นโดยมีเพลงร้อง ต่อกันตลอดเรื่อง มีเล่นเรื่องรามเกียรติ์หรืออิเหนาตามบทของ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ; (ปาก)
เด็กเจ็ดเข้า เจ้าเจ็ดสิบ	น. เด็กที่มีอายุไม่ถึง ๗ ขวบ และคนแก่ที่มีอายุเกิน ๗๐ ปี ซึ่งกำหนดห้ามเป็นพยาน

คำศัพท์

ความหมาย

เดินทุ่ง	ก. ทะลุไป (ใช้กับการอ่าน แต่ง หรือแปลหนังสือ)
เดินนา	ก. สำรวจที่ดินเพื่อเรียกเก็บภาษีอากร
เดินสาร	ก. โดยสาร; ส่งหนังสือ, เอาข่าวจากที่หนึ่งไปส่งให้ อีกที่หนึ่ง
เดินอากาศ	ก. เหาะ, มักใช้ว่า เหาะเหินเดินอากาศ
เตียง	ก. ฟาดลง, ทูบลง, ตีลง
เดือนบ้าง	น. พระจันทร์ไม่เต็มดวง เช่น วันเดือนเต็มเดือนบ้าง แปดวัน (จารึกหลักที่ ๑)
เดือนเพ็ญ	น. เดือนเต็มดวง

มหาด ต

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์	ความหมาย
ต้นหน	ค่านำทาง เช่น ต้นหนบอกตำบล (พระลอ)
ตบ	ก. จบ, พบ, รวม, ผสม, เช่น พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมือง รัตเอาพลมาตบกันตีบางขลงได้ (จารึกวัดศรีชุม)
ตยฺยติ	ก. จุตติ, ตาย, เคลื่อน เช่น ก็จจะจยรยฺยติลงเกอด
ตรดาย	ว. มาก, ยิ่ง เช่น ท้าวทิวทองสุกฉาหน อันชาวตรดาย ดุจสังข์
ตรเตียง	ก. ประกาศ เช่น ตีกลองป่าวทั่วไปมา ตรเตียงหา ญาติการพรหมณ์
ตระเบง	ว. แข็งแรง, กล้า, แกร่ง เช่น ย่อมพลขันธ์ตระเบงล้ำสู้
ตระเบ้น	ก. เข้มขึ้น, เบิกบาน ว. งาม, สดใส เช่น ดวงต ระเบ้นบานงาม
ตรมวน	น. ตำบล, แหล่ง, ทำเล เช่น กูก็จะไปยังวงกาจล อยู่ ตรมวนไพรพง (ม.คำหลวง วนระเวศน์), ตรมวลก็ใช้
ตรมวล	น. ตำบล, แหล่ง, ทำเล, เช่น ท้าวหงส์เสด็จล แดนตรมวลตรบัด (ม.คำหลวง วนระเวศน์), เขียน ตรมวน ก็มี
ตรสาย	ก. อธิบาย เช่น จงมาพงสารโสศกฏตรสาย คำอภิปรายชั่วเป้า
ตระกัด	ก. ออยาก, ไคร้, ยินดี, ใ้ว่า ตระกัด ก็มี เช่น ว่าพ่อเอย ใ้ตั้งใจแก่ความกำหนดในตระกัดกรีธา (ม. คำหลวง กุมาร), กระกัด ก็ใ้

คำศัพท์	ความหมาย
ตระโงน	ก. ตะโงน เช่น ข้าคนอลหม่านทั้งบ้านช่อง บ้างก็ร้องตระโงนตะโงนหา (ขุนช้างขุนแผน)
ตระทรวง	น. กระทรวง เช่น จึงให้เบิกความเบียดพ้นแสนนั้นไป พิจารณาตามตระทรวง
ตระแบ่	ก. แฝ่
ตระเบน, ตะเบน	น. เฝ่น (อนันตวิภาค)
ตระลาการ	น. ตำแหน่งพนักงานศาลผู้มีหน้าที่ชำระเอาความเท็จจริง เช่น จึงตอบความตามธรรมดามา ฉันมิใช่สุภาตระลาการ (อภัยมณี)
ตระห่อง	ก. จ้อง, คอยเฝ้าดู, กระห่อง หรือกระหน่องก็ใช้
ตรัง	ก. กรัง, ติดอยู่, เช่น คือเงาติดตัวตรังตรึงแน่น อยู่หนา (พระลอ)
ตราจอง	น. ใบอนุญาตให้จับจองที่ดินซึ่งกำหนดให้ผู้รับอนุญาตต้องทำประโยชน์ในที่ดินให้แล้วภายใน ๓ ปี
ตราแดง	น. โฉนดที่ดิน
ตรีนิศก	น. ตรีศก
ตรุย	น. บริเวณที่กรุยไว้, บริเวณที่ปักไว้เป็นแนว, เช่น มีผู้มาไถเข้าขี้ไถลงก็ดี ไถเหนือตรุยก็ดี เหนือเชิงซังก็ดี (ตราสามดวง เบดเสร็จ)
ตลาดแฝงลอย	น. ตลาดที่วางขายสินค้าชั่วคราวสั้น ๆ
ตลาดยี่สาม	น. แหล่งซื้อขายของแห้ง ของใช้ทั่วไป

คำศัพท์	ความหมาย
ต่อ	ก. รบกัน, ลู่ เช่น ยังมีลูกขุนหมายนาผู้หนึ่งอาสาต่อซึ่งฮ่อ (เงินยางเชียงแสน)
ตะกรวย	น. กรวย
ตะกร้อ	อุปกรณ์ดับไฟ สานเป็นรูปตะกร้อ พันผ้าชุบน้ำมีด้ามยาวสำหรับดับไฟที่มาติดบนหลังคา, กระต้อ ก็เรียก
ตะบองแดง	น. ตะบองอาญาสิทธิ์ ใช้ถือระหว่างการไปเก็บสมุนไพรรเพื่อนำมาปรุงยาหลวงโดยเจ้าของสถานที่ไม่มีสิทธิ์ห้ามหรือคัดค้าน
ตะลอม	น. มาตราตวงแบบโบราณ ๑ ตะลอม เป็น ๔ กระชุก และ ๔ ตะลอม เป็น ๑ เกวียน
ตะลิว	บางที่เขียน ตลิว เช่น ไปตามทางราบเลื่อนเตียนตลิวรามเกียรติ์ ร.๒), ตลิวหาย ไม่เห็นตัว (กาพย์มหาชาติกุมารบรรพ)
ตะแลปแกป	น. โทรเลข (มาจากภาษาอังกฤษว่า telegraph). (สแลง) ก. ส่งข่าว
ตันเหมิม	ก. รื่นเริง, บันเทิงใจ
ต๊ับหวาน	ว. นำกิน (อักขรา ภิกษานศรับท์)
ตากलय	น. ภาชนะสานรูปกรวยใช้สวมหัวลงโทษประจาน
ตาง	ส. ต่าง เช่น หัวทุกสัตว์ตีนตาง แตกเต้า (ตะเลงพ่าย)
ตาฝั่ง	น. ฝั่งน้ำ เช่น เขาไปชุมนุมกันเ็นตาฝั่ง (ม.คำหลวงชูชก)

คำศัพท์

ความหมาย

ต้าย	น. ไม้ซุงที่ปักติดๆ กันเป็นกำแพงหรือแนวเขต
ตายโหง	ว. ตายไกล, ตายนอกบ้าน ก.ตายโดยผิดธรรมชาติ เช่น เพราะถูกยิง รถชน เป็นต้น ว.ใช้เป็นคำเปรียบว่า อยู่ในลักษณะร้ายหรือแย่ เช่น ช่วยตายโหง อ. คำที่เปล่งออกมาแสดงความตกใจ
ดาว	น. ดาบ, มีดยาว เช่น ถี้อหอกดาวง้าวทวนลั่นสาตรา ทั้งปี่นยามืดตรีกระปี่กริช (ขุนช้างขุนแผน)
ตาแสง	น. เขตปกครองระดับตำบล มีหัวหน้าปกครอง เรียกว่า ตาแสง
ตาทิ้ง	น. ตีลัง
ตำตม	ก. ถ่อมตม
ตำรวจตีนตอง	น. พนักงานที่หนึ่งประจำอยู่ที่ฐานบุรุษบกเรือพระที่นั่ง เอกชัยในขบวนเสด็จพยุหยาตรา ทางชลมารค เช่น เครื่องสูงลงครบทั้งเจ็ดองค์ ตำรวจตีนตองคงหกถ้วน
ตำหระ	น. สี่ข้าง, ซีก, ข้าง, จำหระ กี่ว่า
ติงทุเลา	ก. ชัดข้อ, แย้งขอให้ระงับไว้ก่อน เช่น ครั้นว่าพี่มีคำ ติงทุเลา ช่างกระไรไม่เอาสักอย่าง (รามเกียรติ์ ร. ๒)
ตีนใต้	น. ฐานสำหรับปักได้ มีจานรองสำหรับเหยียยขึ้นได้
ตีหนังวังข้าง	ก. ล้อมจับข้าง
ตีกดิน	น. คลั่งดินปืน
ตุ๊กกะฉีก	ว. ทำ ๆ หยุดๆ เหมือนเครื่องยนต์ที่เดิน ๆ ดับ ๆ

คำศัพท์	ความหมาย
ตุ	ส. ใช้แทนตัวผู้พูด เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑
ตุ๋น	ส. ตุ๋น, เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑
เตรน	ก. เตรีดเตร่ เช่น เทียวตระเวนหาคู่ (รามเกียรติ์ ร. ๒)
เตรียด	ก. เกี้ยงอน
เตรียบ	ก. เทียบ เช่น พระองค์แอบองค์พินดา พักตร์เตรียบ พักตราตฤบรสรณ์มฤดี (สรรพลีล); จัดไว้พร้อม, จัดไว้เสร็จ เช่น ยี่สิบสามเมืองใต้ เตรียตั้งต่อฉาน (ตะเลงพ่าย)
เตือนขันหมาก	ก. การที่ฝ่ายเจ้าสาวส่งของไปเตือนฝ่ายเจ้าบ่าว เพื่อเป็นการย้าว่าให้เตรียมตัวยกขันหมากมา
แตก	เรียกผู้ที่อ่านหนังสือล่องว่า อ่านหนังสือแตก
แต่งกวัน	ก. ตรวจสอบราชการ
แต่งสำเนา	ก. จัดเรือบรรทุกสินค้าไปขาย
แตรไฟฟ้า	น. แตรรถยนต์
โต	น. สัตว์ในนินยาย มีรูปร่างคล้ายสิงโต
โตรด	ว. โดดเดี่ยว เช่น เยียยลสุดาเดี่ยวตรอมโตรด (ทวาทศมาส) ; เบลี๋ยว, คะนอง เช่น ลุยเปือกปวน ส่วนสัตว์โตรด ดุดันโดดโลดลองเขา, โกรธ ก็ใช้

คำศัพท์

ความหมาย

ใต้เท้ากรุณา

ส. คำที่ใช้แทนผู้ที่เราพูดด้วย ซึ่งเป็นขุนนางที่มีศักดิ์สูง
เช่น เจ้าพระยา, สรรพนามบุรุษที่ ๒

ใต้เท้ากรุณาเจ้า

ส. คำที่ใช้แทนผู้ที่เราพูดด้วย ซึ่งเป็นขุนนางชั้นสมเด็จ
เจ้าพระยา, สรรพนามบุรุษที่ ๒

ไต่ตรตั้งษ์

น. ตระยตั้งค์, ดาวตึงส์

ไต่ตรย

ว. ไต่ตร, สาม, เช่น ไต่ตรตั้งษ์ ไต่ตรยปฏิภก ไต่ตรยโลก
(ยวนพ่าย)

ไต่ตรโลกย์

น. ไต่ตรโลก

หมวด ๓

คำศัพท์

ความหมาย

ถ่วงกิน	ก. หน่วงไว้ให้ช้าคอยกินสินบน
ถอยใจใหญ่	ก. ท้อใจ เช่น หนึ่งทำรถถอยใจใหญ่ ใครใจหลวม ระลวง คือไฟฟอกนั้น
ตะโกน	ก. ตะโกน
ถ่า	น. ครั้ง, หน เช่น ถ่าหญิงนั้นยังทำซู้ด้วยชายผู้เดียว นั้นถึงสองถ่าเล่าใช้ให้ไหมทวีคูณ (ตราสามดวงฝัวเมีย)
ถ่าย	ก. ไล่
ถีบชิงช้า	ก. ไล่ชิงช้า
ถือนม	ก. จับนม เช่น ผู้ใดเล่าโลมจับมือถือนมกดจูบเมีย ท่านก็ดี (ตราสามดวงฝัวเมีย)
ถือคักดินา	ก. มีฐานันดรตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ไพร่ถือคักดิ นา ๕ ไร่ ทรงไว้ซึ่งคักดินา
ถูลาก	ก. จุดกระชากลากถู, คว่า เช่น ถ่าเลหญิงนั้นมิได้ สะมักสังวาสด้วยชาย ๆ หากกุมเกาะเบาะจะแลงถูลาก เอาหญิงนั้นไป ท่านว่าชายนั้นเลมิดถ่า ใซว่า เท่า ก็มี
ถ่าเจ็ดสิบ	น. คนมีอายุ ๗๐ ขึ้นไป ซึ่งกฎหมายเก่าห้ามเป็นพยาน มักใช้ควบกับเด็กเจ็ดเข้าเป็น เด็กเจ็ดเข้า ถ่าเจ็ดสิบ
แตกเสียง	ก. ตะโกน เช่น อย่าให้ร้องแรกแตกเสียง ลำหราก ปากแขง

หมวด ๓

คำศัพท์	ความหมาย
ท่ (ท่อ)	ก. โฉมดี, ต่อสู้, ล่า
ทก ๑	ว. ทุก, ทั้งหมด เช่น ทกพวก ทกพาย
ท่ง	น. ท่ง, ในบทประพันธ์ที่ต้องกำหนดบังคับของฉันทลักษณ์ เขียน ท่ง ก็มี เช่น จากมาเรื่อร้อน ท่งพญาเมือง (กำสรวล)
ทนายเรือน	น. พนักงานฝ่ายในมีหน้าที่ติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ ในพระราชวัง
ทรวด (ซวด)	ก. โป่ง, นูน, เป่ง เช่น อันว่าสภาพท้องบมีทรวดเสมออก (ม.คำหลวง ทศพร), ถิ่นอีสานใช้ว่า สวด เช่น ตาสวด คือ ตาโปน ท้องสวด คือ ท้องป่อง)
ทรวอ (ซอ)	น. ซอ เช่น เสียงทรวอทรโนบน ทรวพาทยพิณพันธ์ (สมุทรโฆษ)
ทระนง (ทอ-ระ-นง)	ก. ทระนง
ทราง	น. ชาง, อาการของโรคหลายอย่างที่เกิดกับเด็ก
ทเวณ	ก. ตระเวน เช่น โทษทเวณบกสามวันเรือสามวัน เพื่อจะมีให้ดูเยี่ยงกันทำลายพระศาสนา (ตราสามดวง กฎพระสงฆ์) ทเวณ ก็ใช้
ทหารเลว	น. พลทหาร; (ปาก) พนักงานระดับล่างในหน่วยงาน
ทองปราย	น. ปีนโบราณชนิดหนึ่ง

คำศัพท์	ความหมาย
ทอยเทศ	น. การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง คล้ายกับการเล่น ทอยกอง
ทวงง (ทวง)	ถือดี, หยิ่งในเกียรติของตัว เช่น ชายผู้นั้นมันทำทวงง องคอาจ์หยาบช้า ผลักไสข่มเหงลูกสาวท่าน (ตราสาม ดวง ผัวเมีย)
ทะเลวงฟัน	น. เรียกหน่วยทหารหน่วยหนึ่ง
ทะเลวน	ก. ทะระเวน, พานักโทษไปประจานในที่ต่าง ๆ เช่น ให้เอาผู้ฟ้องลับสามเสียง ทะระเวนสามวัน อย่าให้ ชาวเมืองเอาเป็นทำเนียม (ตราสามดวง อูธร) ทเว ตะเวน ทะระเวน หรือ กระเวน ก็ว่า
ท้าง	ว. ท้าง (ถิ่นอีสาน) น. ช่องทางน้ำที่คั่นนา ประตูน้ำ
ทางไมตรี	น. การเจรจาทางการทูต
ทางเล่นทางจริง	ว. ที่เล่นที่จริง เช่น ขอยืมผ้าห่มนอนนวนวง ทำทาง เล่นทางจริงสองใจ (อิเหนา), พุดพลงทางเล่นทางจริง ต่างคนต่างซิงกันเกี่ยวพาน (รามเกียรติ์ ร.๒)
ท่ามกลางอายุ	ว. วัยกลางคน
ท้ายช้าง	น. ผู้ที่นั่งอยู่บริเวณเหนือหางช้าง ทำหน้าที่ควบคุมช้าง ในการทำศึก; ตำแหน่งข้าราชการผู้ทำหน้าที่นั้น
ท้ายน้ำ	ตำแหน่งของข้าราชการตำรวจสมัยก่อน
ท้าวถาม	ก. ถามพยานตามคำอ้างถึง เช่น ให้นำท้าวถามคำ พยาน มาประกอบกับสำนวนจงทุก ๆ ข้อ (ตราสามดวง อินทภาษ) (ท้าว = เ้าในความหมายว่า อ้างถึงหรือยัน)

คำศัพท์	ความหมาย
ทฤษฎี, ทฤษฎา, ทฤษฎี	น. ทาส, ทาสา, ทาสี
ทาสน้ำเงิน	น. ผู้ที่ขายตัวเองเป็นข้ารับใช้ หรือผู้ที่นายเงินได้ตัวมา
ทำเน	น. ทำเล, ที่ดิน เช่น ที่นอกเมืองหลวงอันเป็นแว่น แคว้นกรุงศรีอยุธยาใช้ที่ราษฎร อย่าให้ซื้อขายแก่กัน อย่าละไว้ให้เป็นที่เนเปล่า (ตราสามดวงเบดเสรจ). (ข)
ทำเนียม	น. ธรรมเนียม
ทำภูมิ	ก. ทำให้ภูมิฐานสมฐานะขุนนาง
ทิ้งหนังสือ	ก. ทอดบัตรสนเท่ห์
ทิม	น. อาคารอยู่ในเขตพระราชฐาน มักสร้างเป็นเรือนแถว ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เก็บอาวุธ, เป็นที่พัก รักษาการณ์ เป็นต้น
ทิมดาบ	น. อาคารมีผนังด้านเดียวเป็นที่พักพนักงานเจ้าหน้าที่ รักษาการณ์ในวัง
ทิมสงฆ์	น. ศาลาที่พักของสงฆ์ที่เข้าไปประกอบศาสนพิธีในวัง
ทุกพาย	ว. ทุกแห่ง
ทุบทุ	น. เครื่องกำบังตัวเป็นแผงยาว เคลื่อนที่ได้ใช้ป้องกัน อาวุธ
เทง	ก. เคราะ, ทุบ เช่น ดินนอนใครแลมาเทงทรวาร (ม.คำหลวง กุมาร)
เท้ง	ก. ทิ้ง เช่น เท้งทุตทุตเท้งสาร ลื่อน้อง (ตะเลงพ่าย) ; ทุบ, เทง ก็ใช้

คำศัพท์	ความหมาย
เทศกาล	ก. ชื่อของงานเทศกาล, โดยปริยายหมายถึงชื่อของจำนวนมาก
เทิก	ก. พาไป, เอาไป
เทิด	ก. เติดยู เขียนเป็น เทิด
เทือน	น. สะเทือน, กระเทือน
โทโสมาแขก	ก. โกรธ, ขุ่นเคือง เช่น อนึ่งถ้าชายไปด้วยสามาโทโสมาแขก ครั้นหายโกรธแล้วมันเสียเมียมันมิได้ แลกกลับมาหาเมียมัน ด้วยสุภาพสุจริต (ตราสามดวง ฝัวเมีย)

หมวด ๓

คำศัพท์	ความหมาย
ทรง (ซง)	ก. ทรง, ถำรง, เช่น สรรพงามผู้มีคู่เครื่องทรง (ม. คำหลวง-ทานกัณฑ์). (ข)
ธรมาน (ทอ-ระ-มาน)	ว. ครองชีวิตอยู่ได้, ไม่ตาย. (บ)
ธรรมศาสตร์	น. ความรู้เกี่ยวกับวิชากฎหมายโดยทั่วไป; คัมภีร์ กฎหมายเก่าของอินเดีย, คัมภีร์อันเป็นต้นกำเนิด แห่งกฎหมาย, พระธรรมศาสตร์ ก็เรียก

หมวด น

คำศัพท์	ความหมาย
นกระจอกกินน้ำ	น. เครื่องมือวัดระดับน้ำในการก่อสร้าง; (สำ) เวลาชั่วประเดี้ยวประด้าว มักใช้ว่า ไม่ทันนกระจอกกินน้ำ
นมนาง	น. สระอะรูป “ะ” ; ชื่อหอยทะเลกาบใหญ่ เปลือกแข็ง เมื่อขัดผิวนอกออกจะเกิดความวาว นิยมนำมาทำเครื่องประดับ หอยชนิดนี้จะโตเต็มที่เมื่ออายุประมาณ ๓ ปี
นฤพาน (นะ-รี-พาน)	ใช้โดยยกย่องหมายความว่า ตาย (ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์) เช่น ครั้งนั้นสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเสด็จนฤพาน (พงศ.กรุงเก่า). ส.นิรุ วาณ; บ. นิพพาน)
นอกเจ้า	น. คนไม่มีสังกัด
นอนชอง	ก. นอนรักษาการณ์ตามสถานที่ราชการ
นักเทศ	น. คนรับใช้ในราชสำนักที่เป็นชาวต่างประเทศ เช่น แล้วจัดแจงนักเทศขึ้นที่ นางนมทั้งสี่ที่เลี้ยง (สังข์ทอง)
หน้า	น. ว. หน้า
นาที	น. ชื่อหน่วยเวลา เท่ากับ ๑ ใน ๖๐ ของชั่วโมง (โบ. เขียนนาที)
นายกอง	น. หัวหน้าควบคุมกองทหาร
นายเงิน	น. ผู้ซื้อคนมาเป็นบ่าวข้าทาส
นายบ้าน	น. หัวหน้าหมู่บ้าน
นายประเพณี	น. หัวหน้ารักษาประเพณีของวัดและกิจการของวัด

คำศัพท์

ความหมาย

นาว

น. มະนาว

นิติการณ์

น. เหตุการณ์หรือการเป็นไปซึ่งมีผลตามกฎหมาย,
ปัจจุบันใช้ว่า นิติเหตุ

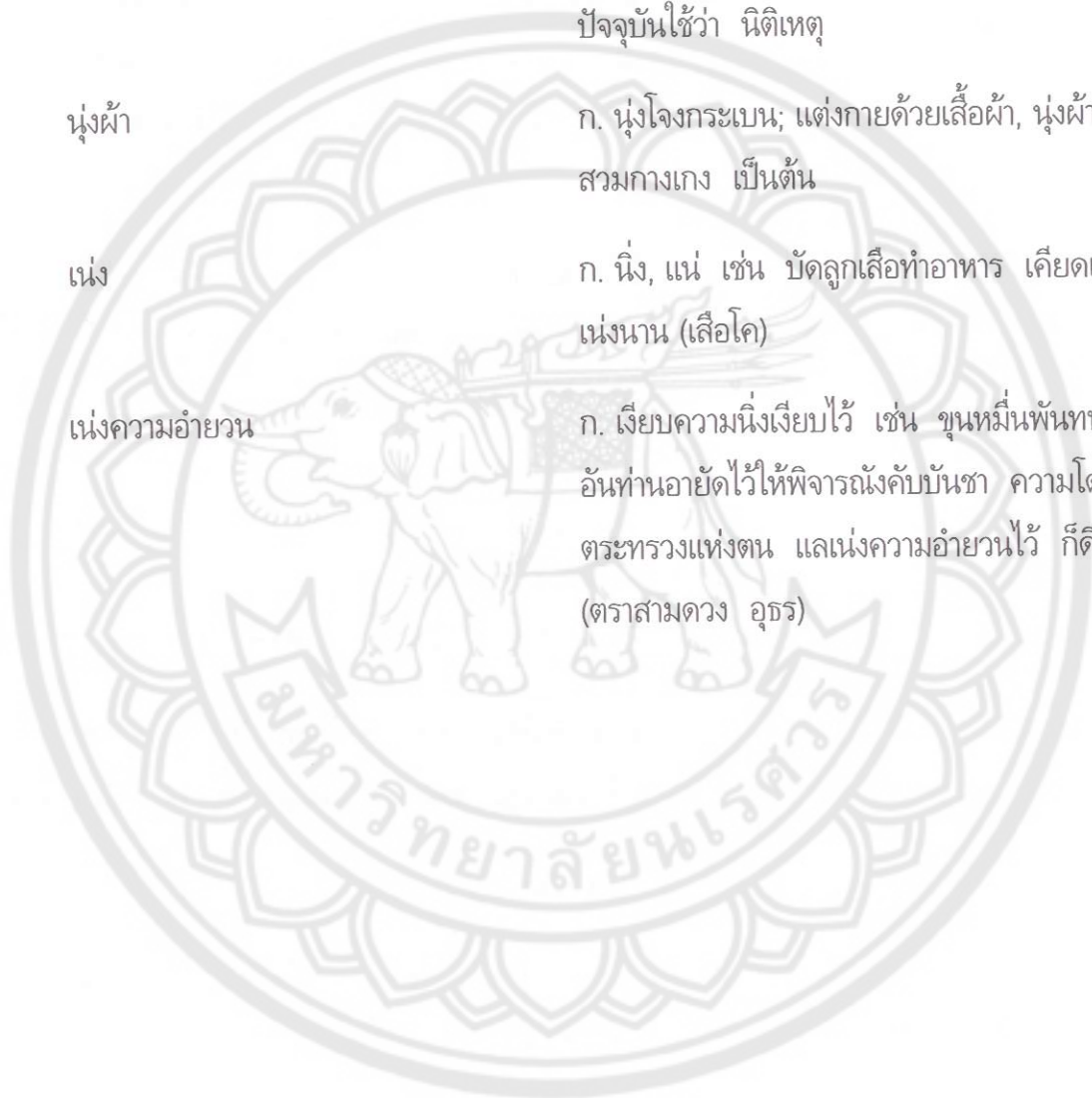
นุ่งผ้า

ก. นุ่งโจงกระเบน; แต่งกายด้วยเสื้อผ้า, นุ่งผ้าถุงหรือ
สวมกางเกง เป็นต้น

นั่ง

ก. นั่ง, แน่ เช่น บัดลูกเสื่อทำอาหาร เคียดแค้น
นั่งนาน (เสื่อโค)

นั่งความอายวน

ก. เจียบความนั่งเจียบไว้ เช่น ขุนหมื่นพันทนาย
อันท่านอายัดไว้ให้พิจารณาบังคับบัญชา ความโดย
ตระทรวงแห่งตน แลนั่งความอายวนไว้ ก็ดี
(ตราสามดวง อุทธ)

หมวด บ

คำศัพท์

ความหมาย

บทคัดลำนวน

น. บทบัญญัติห้ามคู่ความกล่าวอ้าง ปัจจุบันเรียกว่า กฎหมายปิดปาก มี ๓ ชนิด คือ ๑. ปิดปากโดยคำพิพากษาของศาล
๒. ปิดปากโดยเอกสารหรือสัญญา ๓. ปิดปากโดยกิริยาความประพฤติ

บทพระอัยการ

น. ข้อกฎหมาย

บทพากย์

น. บทเจรจาของตัวแสดงที่มีผู้พูดแทน

บรรณสาร

น. หนังสือราชการ

บรรทับ (บัน-ทับ)

ก. ประทับ เช่น นามิแนบนามิมล ทรวงเนบชิตชน บรรทับและเบียดบัวศรี (สมุทรโฆษ)

บรวง, บ່รวง (บอ-รวง, บ่อ-รวง)

ก. ไม่มี, ไม่ได้, ไม่ควร เช่น ผิเรอบรวงทูล ชีวิตเรอบรวงมาน (อนิรุท)

บห่อนเอ, บเอ (บ่อ-ห่อน-เอ, บอ-เอว.)

ไม่ใช่หนึ่งเดียว; มาก เช่น เช่นข่ามทาสูรแรง ฤทธิ์ห่าวบห่อนเอ (สมุทรโฆษ)

บอกบุญชี้

ก. แจ้งรายการ เช่น แลผู้รักษามรดกทำบาบุญชี้ยกย้าย บังมรดกไว้ก็ดีแลมิได้มาบอกบาบุญชี้แก่ชาวมรดกก็ดี (ตราสามดวง มรดก)

บอกป่วย

ก. แจ้งว่าป่วย เช่น อนึ่งลูกขุนผู้ใดขาดถือน้ำ พระพิพาทโทษถึงตาย ถ้าบอกป่วยคุ้ม (ตราสามดวง กฎมณเฑียรบาล)

บอกปากเสียง

ก. ขออนุญาตทางการด้วยวาจา (อักขรภิธานศัพท์)

บอกวัตร

ก. พระอาวุโสสอนแนวทางปฏิบัติตนแก่ภิกษุสามเณร ผู้อ่อนอาวุโส

คำศัพท์	ความหมาย
บอกศาลา	ก. ประกาศไม่รับผิดชอบ; ตัดขาดไม่โยติอีกต่อไป, บอกเลิก
บ่อนเบี้ย	น. สถานที่เล่นการพนัน เช่น ซึ่งจะเพิ่มภาษีบ่อนเบี้ย เรียกภาษีพะหัว (ประกาศ ร.4)
บอระมาน	น. กาว, แป้งเปียก
บังคับ	น. การว่ากล่าวปกครอง, อำนาจศาลเมื่อครั้งยังมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เช่น คนในบังคับฝรั่งเศส; ข้อกำหนด ก. ใช้อำนาจให้ทำ; ควบคุม เช่น บังคับเครื่องร่อนลง
บังเหตุ	ก. ประมาท เช่น รักษาพระนครระออย่าบังเหตุแก่ราชการ (ตราสามดวง ลักขณโจร) (ข.ประหลศ); บันดาลเหตุ, ทำให้เป็นเหตุ เช่น ได้ดูโพธิ์พิษฐานเห็นจริงจึงไบก็บังเหตุร่วมประจักษ์ตา (ขุนช้างขุนแผน)
บังอิง	น. พนัก. ก.อิง, พิง
บันกวด	ก.รัด, ผูก, ประทับ เช่น ข่ายมาศกรองกรอมกรมหวดกรรมบนกวดพู่แก้ว (ม.คำหลวงทานกัณฑ์)
บันจวย	ก. ช่วยให้, ทำให้เกิดขึ้น, ทำให้เป็นไป เช่น จวบจนทศมาศารู้เวลา บันจวยบรรจบตกเชิญ (อุเทนคำจันท์), เขียนบรรจวยก็มี
บันจอย	ก. บรรจง
บัวไส	ว. นมสวย เช่น ลางนางเนบเนื้อเทียมสอง กรกอดเอวกรองและสร้างประเบียดบัวไส (สมุทรโฆษ)

คำศัพท์	ความหมาย
บางซุ	น. ฝุ่น, ละออง เช่น เมื่อนั้นหนางก็ลูบตบบางซุบาท (ม. คำหลวง วนประเวศน์). (บ.ปัส; ส.ปัส)
บาดหมาย	น. บัตรหมาย ก. ออกเอกสาร, เขียนหมาย เช่น อำมาตย์ รับอภิวาท บาดหมาย ทหารฝ่ายฝักฝน แต่หนหลัง (อภัยมณี)
บาดไหม	ก. ปรับ เช่น ถ้าโจรยี่นคำอยู่ให้บาดไหมลงตามโทษ ลักษณะโจร (ตราสามดวง ลักษณะโจร)
บาแดง	น. คนเดินหมาย, คนนำข่าวสาร, ผู้ส่งข่าว, นักการ; พนักงานตามคน, ตำแหน่งหนึ่งของข้าราชการในสำนักพระราชวัง, ประแดง ก็ใช้
บาทหลวง	น. บาทหลวง
บานแพนง (บาน-พะ-แนง)	น. คำนำ, คำชี้แจงต้นเรื่อง
บ้ารัน	น. บัรันดี เช่น กระซิบบ้อย เอาบ้ารันมามากมาย ยกด้วยดีมหายแล้วรินใหม่ (วงศ์เทวราช)
บำเหิง	ว. สนุกสนาน, รื่นเริง, ยินดี, เช่น ให้ทวยนักรคนผู้ชาญ กลเล่น โดยการ ยเป็นบำเหิงจรณี (สมุทรโฆษ)
บุง	น. กระบุง
บุรา	ว. ก่อน, เก่า, นาน เช่น จึ่งไปสืบค้นเอาพระพุทธรูป หินเก่าแก่แต่บุราด้วยไกลชั่วสองสามคืนเอามา ประดิสถาไว้ (จารึกวัดศรีชุม)
เบเรียน (บะ-เรียน)	ก. สอน (ข.)

คำศัพท์	ความหมาย
เบาราน	ว. โบราณ เช่น ชูช่วยยกยอดทานา บารมีไอฟาร์ ประพติเพื่อเบารานทาน (ลักกบรพ)
เบิกदान	ก. ขอด่านदान
เบิกเที่ยว	ก. เจ้าตลาดเก็บเงินจากผู้ค้าเป็นครว
เบิกปี	ก. เจ้าตลาดเก็บภาษีจากผู้ค้าเป็นรายปี
เบิกร่อง	น. ใบอนุญาตให้เรือผ่านदान
เบี่ยเหลือแสน	น. เงินที่มีมากกว่า ๑ ตำลึง
เบียดเบี่ยง	ก. เบียดกันจนแน่นไม่มีที่ว่าง เช่น ผุงเทพ หนองบนชานเบียดเบี่ยง (แข่งน้ำ)
เบี่ยทำขวัญ	น. เงินที่จะต้องชดใช้ให้ฝ่ายเสียหาย
เบี่ยบ้านาญ	บ. บ้านาญ
เบี่ยภาษา	น. เงินที่จ่ายให้แก่ผู้ไปรับราชการทางภาคใต้
เบี่ยรุกเบี่ยต่อ	น. คนชอบสร้างเรื่องให้คนทะเลาะกัน หมายถึง คนที่ชอบแสร้งให้เกิดเรื่อง
เบี่ยเหลือแสน	น. เงินที่มีมากกว่า ๑ ตำลึง
แบ่งค้ำ	ก. ชำระหนี้บางส่วน
ใบดำ	น. ใบแจ้งกำหนดการณปนกิจศพ; ใบสลากที่จัดไว้ให้ ผู้ที่เข้าเกณฑ์ทหารจับ ถ้าจับใบดำได้ก็ไม่ต้องเป็นทหาร

คำศัพท์

ความหมาย

ใบแดง

น. ใบแจ้งกำหนดการมงคลสมรส; ใบสลากที่จัดไว้ให้ผู้ที่เข้าเกณฑ์ทหารจับ ถ้าจับได้ใบแดงหมายถึงต้องเข้าประจำการทหาร ; ใบแจ้งโทษไล่ออกในกีฬาฟุตบอล ; โทษหรือข้อหาร้ายแรงของผู้รับเลือกที่ทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง

ใบบอก

น. หนังสือแจ้งข่าวสารของทางราชการ; หนังสือแจ้งราชการมาจากหัวเมือง เช่น ฝ่ายว่าขุนนางผู้น้อยใหญ่แจ้งในใบบอกแล้วปรึกษา (ขุนช้างขุนแผน)

ใบปลิว

น. เอกสารซึ่งตระลาการ พิจารณาข้อเท็จจริงแล้วนำเสนอลูกขุนปรึกษา ปรับปลัดตัดสิน

ใบเหยียบย่ำ

น. เอกสารที่ทางราชการอนุญาตให้จับจองที่ดินว่างเปล่า โดยมีเงื่อนไขให้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้น

หมวด ป

คำศัพท์	ความหมาย
ปถม ก กา (ปะ-ถม)	หนังสือแบบเรียนหัดอ่านภาษาไทยสมัยโบราณ
ปมฺง (ปะ-มง)	น. ประมง เช่น กาน้ำดำน้ำคือประมงเปิดน้ำลอยลงในน้ำแลดำตามกัน (สมุทรโฆษ)
ประกันเชิงลา	ก. ประกันตัวออกมาจากที่คุมขัง ได้เป็นคราว ๆ คราวละ ๓ วัน หรือ ๗ วัน
ประกัน ๒	น. วัตถุทำด้วยดินเผา ประทับตราเป็นรูปต่าง ๆ ใช้แทนเงินปลี
ประคบผงม	ก. เอาใจใส่ดูแลและหวังรักษาเป็นพิเศษ เช่น ทั้งมัดหม้อเล่า ก็มีพรงนี้เข้า จะให้เขาทำครบประคบผงม เช่น ทั้งมัดหม้อเล่า ก็มีพรงนี้เข้า จะให้เขาทำครบประคบผงม (อภัยมณี)
ประจำซอง	ก. เข้ารักษาการเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน
ประจำเล็บ	ก. เอาเล็บหยิกไว้เป็นเครื่องหมาย เช่น หนึ่งหม้อพระสุธารสขาน้ำเสวยเอามาส่งนั้น ให้มหาดเล็กพนักงานเทียบดูแล้วรับไว้ เอาผ้าขาวปิดปากตีตราประจำเล็บไว้ (ราชเสวก)
ประดิดทิน	ว. ประจำวัน, ทุกวัน, เสมอ, เช่น จำนำบำเรอคัลประดิดทินที่มณฑลเชียร (สมุทรโฆษ)
ประดิสถา (ประ-ติด-สะ-ถา)	ก. ประดิษฐาน, สร้าง เช่น จึ่งขึ้นมานบพระบาทลักษณโธนต์นชนกปรดิสถา (จารึกสุมนภูฏ)
ประตุช่องกุด	น. ช่องประตูที่ไม่มีซุ้ม เจาะกำแพงออกมา

คำศัพท์	ความหมาย
ประตูดิน	น. ประตูหลังวังสำหรับให้ชาววังเดินเข้าออก
ประตูผี	น. ประตูที่เป็นทางนำศพออกนอกเขตกำแพงเมือง
ประทวน	หนังสือแทนสารกรมธรรม์
ประท่า	น. ฟากข้างโน้น, ฝั่งโน้น
ประนินทิน	น. ปฏิทิน, ตารางบอกวันเดือนปี เช่น พฤตชาดกเอาประนินทินนอกคอกสี่, ตั้งเดือนปีลงเลขไปกเปกเปาะ (อภัยมณี) ว. ประจำวัน, เสมอไป เช่น สองท้าวอยู่สุขสถิตสาธตบริสุทธิศรัทธา จำเริญเมตตา ประทินนิน (ลักขมรรพ)
ประบัต	ก. น้อโกง เช่น ให้ใช้ต้นสิ้นท้านั้น อย่าประบัตสิ้นท้านจะเป็นก้ามเป็นเวรแก่ผู้ตาย (ตราสามดวง กู้หนี้), โบ. เขียน ประบัต ก็มี, กระบัต หรือตระบัต ก็ใช้
ประพฤทธิ	ก. ประพฤติ เช่น ถ้าพระสงฆ์เถรเถรเลอณาประชาราษฎรผู้ใด มิได้ประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายนี้ (ตราสามดวง กฎพระสงฆ์)
ประพาศ	ก. ประพาส เช่น ข้าบาทอาจทราบได้ฉันทัด เล่านอควรนถประพาศไหนดั้นนั้น, ข้าใคร่แห่งไหนจักโดยเสด็จป็นราชย์ประพาศได้ ฤเมื่อเหนือหน (สามกรุง)
ประมวล (ประ-มาน)	ก. ประมวล, รวบรวม
ประโมง	น. ประมง

คำศัพท์

ความหมาย

ประหิตประงอน

ก. แง่อน เช่น แลคอยจริตประหิตประงอนแห่ง
ราชกุญหวัหมื่นหวัพันผู้จชอบมิชอบ (ตราสามดวง
กฎมณเฑียรบาล)

ประหยัด

บัญญัติ เช่น สืบสวนเปนสั่งแล้วให้ กตเอาคะดีเปน
แพ้ตามพระโอยการซึ่งท่านประหยัดไว้นี้เถิด
(ตราสามดวง กฎมณเฑียรบาล)

ประหิต

น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง เช่น รูปพระยานกประหิตพั้งชม
จากพรากภิรมย์ ตั้งร้องกระไทยครวญครวญ
(ปฐมสมโพธิ์ตำกรวัจนอาธิชฐาน), ประหิต ก็เรียก

ประเทียล (ประ-เทียล)

ว. ประเทล, ดุจ, รวกับ

ปรัตยนต์ (ปรัด-ตะ-ยน)

ว. ปัจจันต์, สุตแสน, ปลายเขต (ปรตยนต์; บ.ปจจนต)

ปรัตยักษ์ (ปรัด-ตะ-ยัก)

ว. ประจักษ์ (ส.ปรตยกษ; บ.ปจจกษ)

ปรัตยันต์ (ปรัด-ตะ-ยัน)

ว. ปัจจันต์. (ส.บ.ปจจนต)

ปรัตยัย (ปรัด-ตะ-ยัย)

น. ปัจจัย (ส.ปรตยย; บ.ปจจย)

ปรัตยูห์ (ปรัด-ตะ-ยู)

น. อันตราย, ความขัดข้อง (ส.ปรตยูห; บ.ปจจุห)

ปรัตเยก (ปรัด-ตะ-เยก)

ว. ปัจเจก. (ส.ปรตยก; บ.ปจเจก)

ปรับใหม่

ก. ให้ผู้กระทำผิดหรือกระทำละเมิดชำระเงิน
ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าปรับ

ปลอมเมือง

ก. ไปสืบดูการเมืองของประเทศอื่น เช่น ถ้าพระผู้
เป็นเจ้าใช้ไปการรณรงคสงครามแลไปลือเมืองปลอม
เมืองใกล้ ก็ดีไกลก็ดี (ตราสามดวง พัวเมียบ)

คำศัพท์	ความหมาย
ปลัดทูลฉลอง	น. ปลัดกระทรวง
ปลาก (ปลาก)	น. ที่, ฝ่าย, ข้าง เช่น ชมพฤษาหลายหลาก สองปลากข้างแถวทาง (พระลอ)
ปลายบาทสังขยา	น. ลักษณะนาม เช่น วัว ๒ ตัว มีด ๓ เล่ม
ป่วยปอง	ก. เสียเวลาหมายปอง เช่น อันตัวข้านี้อย่าป่วยปอง ไม่ควรคู้ยู่ครองไอศวรรย์ (รามเกียรติ์ ร. ๒)
ปะมง	น. ประมง
ปั่ว	น. พลเมือง; ผู้ชาย
ปัดตุ (ปัด-สะ-ตุ)	น. ผ้าขนสัตว์เนื้อฟู เช่น ทนายปั่นพื้นเสื้อปัดตุใส่ กางเกงมัสรู๊วแดง (อิเหนา)
ปีหะ (ปี-หะ-กะ)	น. ม้าม (โบ. มักแปลว่า ไต)
ปี่ ๑	วัตถุสำหรับใช้แทนเงินใหม่อนเบี้ย ทำด้วยกระเบื้อง ถ้วยหรือทองเหลืองหรือแก้ว เช่น เงินทองไม่มีปี่สกา อุตสำหรับติดเทียนเรียนรู้ (คาวี); ครั้งประทับตราที่ผูก ข้อมือจีนซึ่งแสดงว่าได้เสียเงินค่าราชการแล้ว, โดยปริยายหมายความว่า ความดีความชอบ
ปิ่น	น. คร หน้าไม้ เกาทัณฑ์; อาวุธใช้ยิงอย่างหนึ่งซึ่งใช้ แรงระเบิดหรือแรงอัดของลม ยิงลูกกระสุนออกจาก ลำกล้อง

คำศัพท์

ความหมาย

ปิ่นโก๊	น. ปิ่นพอกชนิดลูกไม้ เช่น ทหารมหาดเล็กผู้เลิศลพ ต่างแต่งที่สินธพ เทศแท้ ปิ่นโก๊กระปี่ครบตัว หมदनาพ้อ (โครงการพระราชพิธีทวาศมาส), ปิ่นลูกไม้ ก็เรียก
ปิ่นไฟ	น. ปิ่นอย่างปิ่นสมัยใหม่ ซึ่งใช้แรงดินระเบิด
เปน	ก. เป็น
เปลญวน ๒	น. เปลมีคานหามใช้เป็นพาหนะ
เป่า	ก. ตี เช่น แลเทพธิดาผู้นั้นก็เป่ากลองคู่ ๑ ชื่อว่า สุภัทรา (ไตรภูมิ)
เปี้ยว	ก. เป่า เช่น เปี้ยวเป่าแก้วเคนผสาร (ม.คำหลวง มหาราช) น. ชื่อผ้าโพกหัวของชนเผ่าไทบางเผ่า เรียกว่า ผ้าเปี้ยว
แปรปากหลากคำ	ก. พูดกลับกลอก เช่น เอาทรัพย์ท่านไปว่าจะผูก ดอกเบ็ญแล้วอยู่มากแปรปากหลากคำว่ามีได้ผูก ดอกเบ็ญ (ตราสามดวง กู้หน้)
แปลงขวัญ	ก. ทำขวัญ เช่น ให้ตบแต่งเข้าตอกดอกไม้ธูปเทียนสิ้น นุ่งห่มเล่าเข้าเปิดโกไปแปลงขวัญกัน เพราะเขาเสียกัน มิได้ (ตราสามดวง วิวาทดำตี)
แปลงชาติ	ก. แปลงสัญชาติ
แปลงเพศ	ปลอมตัวเป็นนักบวช
แปลถ้อยคินคำ	ก. กลับคำพูด เช่น อยู่มาข้างหนึ่งทำหน้าที่หวังดิง ยอ ความลุกปลุกความนังแปลถ้อยคินคำว่ามียอม (ตราสามดวงตระลาการ)

คำศัพท์

ความหมาย

แปลนคำ

ว. คำกล่าวพลั้งออกมา

โปรส (โปรด)

ก. โปรด, ให้, อนุญาต เช่น ลางแห่งตลาดซื้อสัตว์ทั้งหลายโปรส อันเป็นต้นคนอีกแพะและหมูหมา เบ็ดไก่ (จารึกวัดศรีชุม). (ข).

โปรสกา (ไป-รี-สะ-พา)

น. เรียกศาลชั้นต่ำในกรุงเทพมหานคร ซึ่งบัดนี้เรียกว่า ศาลแขวง

ไปล่ง (ไปล่อง)

ก. โล่ง

ไป

ว. ไม่ เช่น ไปถามปราชญ์บัพพร้อม พาที (โคลงโลกนิติ)

ไปลาด

ก. ไปตระเวน, ไปคอยตรวจเหตุการณ์

หมวด ผ

คำศัพท์	ความหมาย
ผมหยิกหน้าก๊อ	น. ลักษณะบุรุษโทษ ซึ่งความเต็มๆ ใจว่า ผมหยิกหน้าก๊อ คอสั้น ฟันขาว
ผลก (ผะ-หลก)	ว. บ่อย ๆ, ช้ำ ๆ, เสมอ ๆ
ผวย	น. ผ้าสไบ เช่น ชั้นหมากเอกเลือกเอาที่รูปสวย นุ่งยกห่มผวยจับผิวหน้า (ขุนช้างขุนแผน)
ผสาร (ผะ-สาน)	ก. ผสาน เช่น มหรทีกสรโพลสังข์เสียงมี เปียวบีแก้ว เคนผสาร (ม. คำหลวง มหาราช). (ข.)
ผดา	ว. ประดา, บรรดา, ทั้งหลาย
ผอบ	น. ผอบ
ผ้าเทศ	น. ผ้าขาวเนื้อดีจากต่างประเทศ
ผ้าผวย	ใช้หมายถึงผ้าสไบ เช่น ชั้นหมากเอกเลือกเอาที่รูปสวย
ผ้าห้อยคอ	นุ่งยกห่มผวยจับผิวหน้า (ขุนช้างขุนแผน) น. ผ้าซึ่งเจ้าบ่าวนุ่งในพิธีชัذن้า แต่งงานแล้วพาดไว้ที่เรือนหอ มีของมีค่าอยู่ในนั้นเพื่อเป็นรางวัลแก่ผู้นำไปชัก
ผิดแพกแซกอ้าง, ผิดแพกแสกอ้าง	ก. ทะเลาะกัน, ขัดแย้งกัน, เช่น ผิดผิดแพกแซกอ้างกัน จ้างวานหมอให้กระทำ (ตราสามดวง เบดเสร็จ)
ผิดเพศ	ว. มีวัฒนธรรมประเพณีต่างกัน

คำศัพท์

ความหมาย

ผีฟ้า	น. เทวดา; กษัตริย์ เช่น ผีฟ้าโยธธปุระ คือ กษัตริย์เมืองโยธธปุระ. (ถิ่นอีสาน, ถิ่นเหนือ) น. ผีที่เข้าทรงเพื่อรักษาโรคหรือสะเดาะเคราะห์
ผูกภาษี	ก. เหมาสีภาษีให้แก่รัฐ แล้วไปเก็บภาษีเอาเอง
ผู้ญาณ	น. พยาน
ผู้พนักงาน	น. พนักงาน เช่น ชาวพนักงานทั้งหลายนำถวายยานลงกตรถำไฟรูปุพชุย (ม.คำหลวง ทานกัณฑ์)
เพลงรั้ง	ก. ย้อนกลับมาที่ภรรยา (อย่างที่พูดเป็นสำนวนว่ากินน้ำพริกถ้วยเก่า) เช่น แต่ข้าพเจ้าไปไหนมันก็ว่าชรา ไม่มีใครให้ลูกสาวเลย ต้องกลับมาเพลงรั้ง (พระราชหัตถเลขา ร.๔)
ไผ่พอม	ว. ฝ่ายพอม เช่น จงหลับนอนให้สบายหายเจ็บหลัง อย่าคลุ้มคลั่งฤทัยจะไผ่พอม (สังข์ศิลป์ชัย)

หมวด ๕

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์

ความหมาย

ฝนชาย

น. ฝนที่ตกลงมาน้อย ๆ เมื่อแรกเข้าฤดูฝน เช่น
สุริยาวิโยคฟ้า ฝนชาย (นิ.นรินทร์)

ฝรั่งขึ้นก

น. เรียกเด็กผู้หญิงที่แต่งตัวแบบฝรั่ง เข้ากระบวน
แห่โสกัณฑ์, โดยปริยายหมายถึง คนที่ทำจริตกริยา
เอาอย่างฝรั่ง

ฝากบำเรอ

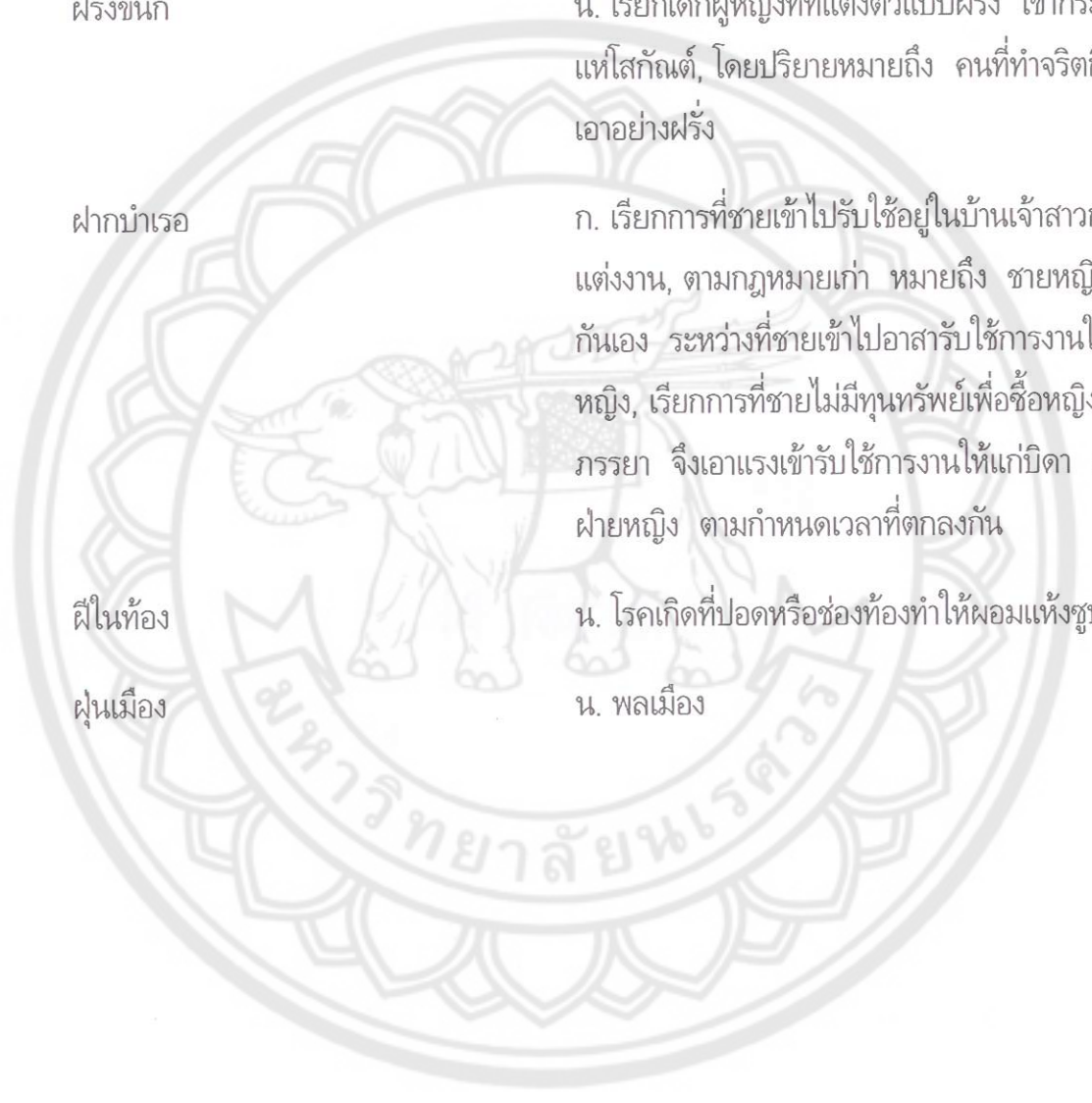
ก. เรียกการที่ชายเข้าไปรับใช้อยู่ในบ้านเจ้าสาวก่อน
แต่งงาน, ตามกฎหมายเก่า หมายถึง ชายหญิงได้เสีย
กันเอง ระหว่างที่ชายเข้าไปอาศัยรับใช้การงานในบ้าน
หญิง, เรียกการที่ชายไม่มีทุนทรัพย์เพื่อซื้อหญิงมาเป็น
ภรรยา จึงเอาแรงเข้ารับใช้การงานให้แก่บิดา มารดา
ฝ่ายหญิง ตามกำหนดเวลาที่ตกลงกัน

ผีในท้อง

น. โรคเกิดที่ปอดหรือช่องท้องทำให้ผอมแห้งซูบโซ

ฝุ่นเมือง

น. พลเมือง

หมวด พ

คำศัพท์	ความหมาย
พงษ์	น. พงศ์, เผ่า, เชื้อสาย, ตระกูล
พญาณ (พะ-ยาน)	น. พยาน
พญาไท	น. คำเรียกพระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่
พญาชาติ (พะ-ยา-พะ-ชาติ)	น. นักปราชญ์
พณหัวเจ้าท่าน (พะ-นะ-หัว-เจ้า-ท่าน)	น. คำเรียกขุนนางผู้ใหญ่ ย่อจาก พ่อเหนือหัวเจ้าท่าน
พณิรพ (พะ-นิ-ระ-พ)	น. ขอบทาน เช่น เมื่อใด ฐ ให้สวดสวดก แก่พณิรพทงผอง (ม.คำหลวง ทานกัณฑ์)
พณชนี (เพียด)	น. พัด เช่น ยุงชุมฉ่ำผ้าเหลืองฝูงไร้พณชนี้อยดอรุ่งสองจะจำทำกลใด (ม.คำหลวง ทานกัณฑ์). (ส.ว.ยชน)
พนาย (พะ-นาย)	น. คำผู้ใหญ่เรียกผู้ดีในบังคับของตน
พยุหบาตร, พยุหบาตรา	น. กระบวนทัพ เช่น ได้ฤกษ์เลิกพลพยุหบาตรเคลื่อนกลาดคั้งคัปลสลับสลอน (ขุนช้างขุนแผน)
พยุหยาตรา (พะ-ยุ-หะ-ยาตรา-ตรา)	น. กระบวนทัพใหญ่
พระธรรมศาสตร์	น. ความรู้เกี่ยวกับวิชากฎหมาย; พระคัมภีร์มนุธรรมศาสตร์อันเป็นต้นกำเนิดแห่งกฎหมาย
พระพุทธรเจ้าหลวง	น. คำเรียกพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ที่เสด็จสวรรคตแล้ว, ปัจจุบันเวลาพูดกันโดยทั่วไปมักหมายถึงรัชกาลที่ ๕
พฤก (พริก)	น. เวลาเช้า เช่น พฤกพระฮามจักยาตร แต่ให้ว้าบทสองเจ้า (ม.คำหลวง ทานกัณฑ์)

คำศัพท์	ความหมาย
พละพลา (พละ-พลา)	น. พลัปปลา
พลาน (พะ-ลาน)	น. พระลาน เช่น แลไปถึงพลัปปลาหน้าพลานฉานคลี แลเข้าไปถึงท้องพระโรงมุขบานพระเกลแลไปที่สถานแห่งใด ๆ ก็ดี (ตราสามดวง กระจบดึก)
พลาน (พะ-สาน)	น. ตลาด เช่น ชั้นนกัดค่าพระราชกุมารให้อยู่คู่ดง ชายชายวัว กัดค่าตัวให้ขาดนั้นนตรตลาดพลานโสดแล (ม.คำหลวง กุมาร)
พ่อขุน	น. ผู้เป็นใหญ่, กษัตริย์
พ่อครัว	น. ชายผู้ทำครัว; หัวหน้ากลุ่มครอบครัว, ผู้คุมกลุ่มครอบครัวที่อพยพ
พ่อเรือน	น. พลเรือน
พะเนงเชิง	ว. ชัดสมาธิ (ช.ว่าพับขา)
พัน	ว. จำนวนสิบล้อย น. ตำแหน่งหัวหน้าทหารสมัยโบราณ สูงกว่าหัวปาก; บรรดาคักดีชั้นประทวนต่ำกว่าหมื่น น. ยศทหารบกชั้นสัญญาบัตรสูงกว่านายร้อย ต่ำกว่านายพล แบ่งเป็น พันตรี พันโท พันเอก ก. วงรอบด้วยสิ่งที่เป็นผืนหรือเป็นเส้นเป็นสาย
พันละ	ก. ภาวะ เช่น ต้องสวาทพันละเหย้าเรือน (จารึกวัดศรีชุม)
พัพเพหา (พัน-หา)	ว. มาก, ยิ่ง, เช่น ยับยามโพพรายพร้อม เปริตแพ้วพัพเพหา (นิ.นครสวรรค์)

คำศัพท์	ความหมาย
พ่า	สัน. เพ่อ, เพิ่ง, เช่น วันนี้ง ๓ พรหมมธเอย่าพ่าไป อยู่อาไศรยในศาลากูนี้ก่อน (ม.คำหลวง มหาพน)
พ่าพวก	น. พวก
พินพง, พินพั้ง	ว. มากมาย เช่น ท้าวธกก็จะให้ทรัพย์สิ่งสิ้นพินพั้ง อยู่ถ้ำนังนอนกิน แก่แล (ม.คำหลวง กุมาร)
พิพาศ	ก. ประพาส, เที่ยวเล่น, เช่น เมื่อเสด็จไปพิพาศเหล่านั้น นั้นแลจึงงจักรแก้วนั้นหยุดอยู่ในอากาศ (ไตรภูมิ)
พิพิธภัถณ์ท์ (พิ-พิด-ทะ-พัน)	น. สิ่งของต่าง ๆ เช่น นฤบาลดำรัสให้สามองค์ ถวาย พิพิธภัถณ์ท์สงฆ์ทั่วแล้ว (ลิลิตสรรเสริญพระบารมี ร.๕); (ปาก) สถานที่จัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เพื่อการศึกษาหา ความรู้ (ย่อมาจาก พิพิธภัถณ์ท์สถาน)
พิน	ก. อยากรู้, ยินดี เช่น เห็นข่าวท่านบิโครพิน (จารึกหลักที่ ๑)
พิชพันธุ์	น. เชื้อสาย เช่น ด้วยพิชพันธุ์มันไม่น่าจะอาลัย (ขุนช้างขุนแผน)
พุทธฎีกา	น. คำของพระพุทธเจ้าที่ตรัสให้กำหนดไว้เป็น แบบอย่าง (บ.)
พุทธังกูร, พุทธางกูร	คำเรียกเปรียบเรียกพระมหากษัตริย์อย่างยกย่องว่า เป็นพระพุทธเจ้า (บ.)
เพี้ยชนี่ (เพี้ยด)	น. พัด (เพลงจาก พังชนี่) โบราณเขียน พยชนี่
เพียน	ว. เพี้ยน

แพ้ว	ก. ชนะ เช่น ตนกพุงข้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมือง แพ้วขุนสามชนพ่ายหนี (จารึกหลักที่ ๑)
แพทย์แผนโบราณ	น. หมอรักษาโรคแบบไทย
แพนง (พะ-แนง)	น. คำนำ (ของหนังสือ), เรียกส่วนที่ชี้แจงรายละเอียด ของหนังสือว่า บานแพนง, แพนง ก็ว่า
ไพ่อื้อ	น. นามบัตร
ไพ่อู่ (ไพ่อู่)	น. ชาวเมือง, พลเมืองสามัญ; คนที่ไม่ใช่ผู้ดี, ปัจจุบันใช้ เป็นคำเรียกอย่างเหยียดหยาม หมายถึง มีฐานะหรือ มีกิริยามารยาทต่ำทราม
ไพ่อู่ราบ	น. พลทหาร
ไพ่อู่สม	น. ราษฎรที่ถูกเกณฑ์ขึ้นสังกัดมูลนาย
ไพ่อู่ส่วย	พวกไพ่อู่หลวงที่ส่งส่วยแทนการเกณฑ์ใช้แรงงาน
ไพ่อู่หลวง	น. ราษฎรที่ถูกเกณฑ์ขึ้นสังกัดเป็นคนหลวง

หมวด ฟ

คำศัพท์

ความหมาย

ฟองดัดจ์

น. เครื่องหมายวงกลมเล็ก ๆ เหนือตัวอักษร ใช้แทน ง เช่น ก๋ อ่านว่า กุง. (อักษรนิติ)

ฟื่องหา

ก. ฟื่องกล่าวโทษกัน

ฟืนพวง

น. ฟืนที่ทำขึ้นแทนฟืนแท้ที่หลุดไป

ฟายมือ

น. มาตรการวางของไทย ๑ ฟายมือ เท่ากับ ๘ ใจมือ; ปริมาณของเต็มอุ้งมือเรียกว่า ฟายมือหนึ่ง เช่น กระบวนหลังล้วนแต่กำดอกไม้ แจกให้คนละ สองฟายมือ (เงาะป่า)

เฟื้อง

น. มาตรฐานเงินสมัยโบราณ ๑ เฟื้อง เท่ากับ ๘ อัฐ

คำศัพท์

ความหมาย

ภรา

น. เมือง, เช่น คราวนี้จะดับเชื้อให้เย็นยู่ค้ำให้ภรา
 ผาสุกเกษมสันต์ (อุณรุท); น้ำหนัก, มาตราชั่ง โบราณ
 ๑ ภรา = ๒๐ ตูล หรือ ๔๐๐ ชั่ง. (ส. ภาร)

ไภยันต์

น. ภัย เช่น หากเดชพระจอมจุล-พลป้องกันไภยันต์
 (ปุกโกเวท)

หมวด ม

มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี

คำศัพท์	ความหมาย
มณฑิร, มณฑิยร (มน-ทึ-ระ, มน-เทียน)	น. มนฑิยร เช่น เมื่อเทียบมณฑิรให้ ฟังดั่งกลางหมาง ไหม้เปรียบฉนี้เป็นโจน (สามกรุง). (ป.ส.มนฑิร)
มณฑิยรบาล (มน-เทียน-บาน)	น. มนฑิยรบาล
มนฑิยร (มน-เทียน)	น. เรือนหลวง, ใช้มณฑิยร (ป.; ส.มนฑิระ)
มนฑิยรบาล (มน-เทียน-บาน)	น. การปกครองภายในพระราชฐาน; ผู้มีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวกับการปกครองภายในพระราชฐาน, ใช้มณฑิยรบาล
มรณสัน, มรณาสรรณ, มรณาสัน	น. ความตาย (ใช้กับผู้มีบรรดาศักดิ์) เช่น แลผู้มี บันดาศักดิ์ถึงแก่อนิจกรรม อสังกรรม มรณสัน จึงให้ทำมรฎกหลวง (ตราสามดวง พระธรรมมัญญ) แลผู้มีบันดาศักดิ์ทั้งนี้ เป็นโรคอาพาธหนักถึงแก่อนิจกาก็ดี มรณาสรรณก็ดี ถึงแก่กรรมก็ดี ให้มีสะมุหะมรดก โดยกระทรวงการนั้น (ตราสามดวง มรดก), พระอาจ ทองนอกราชการผู้เปนเมืองไซขนาดต้องปรับใหม่ยากจน ก็ถึงมรณสัน (ตราสามดวง)
มรดก (มอ-ระ-ดก)	น. ทรัพย์สินสมบัติของผู้ตายที่ตกทอดแก่ทายาท, เขียน มรฎก
มฤจฉชีพ	น. มิจฉชีพ, การเลี้ยงชีวิตผิดทาง
มฤจฉาทฤษฏี	น. มิจฉาทิจู เช่น อันว่านนโทยนหนนทนานคราช ก็กล่าวคำ วิปลาสนานา กอรปด้วยมฤจฉาทฤษฏี เปนวจีลามกยิ่งนัก (นันทโทยนหนนทสุตร)
มฤตก (มะ-รี-ดก)	น. มรดก (ส.มฤตก; บ.มตก)

คำศัพท์

ความหมาย

มฤต (มะ-รี-ท) ๑

น. มรุ, น้ำผึ้ง, น้ำหวาน (ส.มฤตฑู; บ.มรุ) เช่น
 คาโวโปฏก แดงพลัน แก่แม่ ทางธรรม์ โดยมฤต
 จินดา (เสื่อโค), หรือก็มี เช่น เมื่อใดแม่มฤต
 จิตรอย่าใจสุร์ อยู่ติธรรม์ อันตราย (เสื่อโค)

มลน, มล่น (มะ-ลน, มะ-ล่น)

ก. วิ่ง, รัป

มลนมลาน (มะ-ลน-มะ-ลาน)

ว. ลนลาน, ตะลึงตะลาน

มลวก (มะ-ลวก)

ก. ลวก, ล้าง, ซัด เช่น อันว่าพระนางนายพวกผู้มลวก
 มลั่งมลาย (ม.คำหลวง ทานกัณฑ์)

มล่อน (มะ-ล่อน)

ว. ม่อน, สนุก, เพราะ, หวาน

มลอย (มะ-ล่อย)

ก. ม่อย, เผลอ, เคลิ้ม, เช่น เราผู้อยู่ฝ่ายสายในเนา
 เน้นเกินไปมลอยมล้าอาการ (สามกรุง)

มวญ

ว. มวล เช่น มิรู้ว่าไทยมวญ มีจำนวนมากน้อย, คุกคาม
 โดยอหิภาพ จักปราบไทยทั้งมวล (สามกรุง)

มหาดไทย

น. ชื่อกรมที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ มีสมุหนายก
 เป็นประธาน; ชื่อกระทรวงที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการ
 ปกครองท้องที่. ว. เรียกทรงผมผู้ชายสมัยก่อน
 แบบหนึ่งว่าทรงมหาดไทย

มหาดเล็กไก่อกา

น. เด็กชายที่มีหน้าที่คอยไล่กาก็มากินข้าวสำหรับ
 ทรงบาตรในวัง (พงศ.ว.๕)

มหาดเล็กรายงาน

น. มหาดเล็กชั้นหนึ่ง อยู่ระหว่างการฝึกฝนเพื่อเตรียม
 ไปปฏิบัติหน้าที่ตามหน่วยต่าง ๆ

มหิงสา

น. ควาย

คำศัพท์	ความหมาย
มะริกัน, มะริกา	น. อเมริกัน, อเมริกา; ชื่อกลองชนิดหนึ่ง
มะเร็งโร	น. โรคคันชนิดหนึ่ง มีความรู้สึกเหมือนมีไรมาเกาะ จึงต้องเกา เช่น กรมขุนธิเบศบวรประจวบมาแต่เดือน อ้ายเป็นโรคมะเร็งโรให้คันไปทั้งองค์ (พระราชหัตถเลขา ร.๔)
มะลิน	น. ต้นกระบก
มักกะสีผล	น. ชื่อต้นไม้ในป่าหิมพานต์ มีผลเป็นรูปหญิงสาวอยู่ได้ ๗ วันก็เน่า, นารีผล ก็เรียก
มาน	น. ข้าวตกรวง
มานศรี (มา-นะ-สี)	น. หญิงงาม, หญิงสาว, เช่น มานศรีสำใจบัว ใครต้อง คร่าวฤจะคืน (ม.คำหลวง ชูชก), มารศรีก็ใช้. (ข.)
มาระกุ๋	น. มอระกุ๋ เช่น มีตั้งกำมาระกุ๋ เหมือนผู้ชาย พระมุง หมายมองตามดูทราชมชัย (อภัยมณี)
ม้าเร็ว	น. คนเดินสาร
มีชื่อ	ว. มีชื่ออยู่ในสังกัดมูล (มักใช้ในกรณีไม่ต้องการเอ่ย ชื่อ เช่น มอนมีชื่อลักร้องของมากกว่ามอนได้ไปนั้นหา จริงไม่ทั้งสองฝ่าย (ตราสามดวง พระราชกำหนดใหม่)
มุขมัต (มุ-ขะ-มัต)	ว. ทางปาก เช่น อะนังโค คือห้ามมิให้เสพเมถุนใน มุขมัตแลเวจมัต ถ้าเสพเป็นกาเมสุมิจจาจารหนึ่ง (ตราสามดวง กฎพระสงฆ์), ปัจจุบันใช้มุขมรรค
มุทิน	น. มลทิน

คำศัพท์

ความหมาย

มุนนาย

มุลนาย เช่น คู่ความคุมกันอยู่ในกระลาการแลลอปไป
หามุนนาย (ตราสามดวง รับฟ็อง)

มุลนาย

มุลนาย เช่น อยู่บ้านเมืองเคื่องใจไม่สบาย
อ้ายมุลนาย เบียดเบียนทั้งต่าปี (สิงห์ไกรภพ)

เม็ตตา

เมตตา

เม็ง

น. คำเรียกศกของถิ่นเหนือ ตรงกับภาคกลางนพศก

เมือง

น. แดน, ประเทศ; จังหวัด; เขตชุมชนเป็นที่ตั้งที่ทำการของรัฐ

แมน

น. เทวดา เช่น เมืองแมน (สแลง) น.ชายชาติรี
(จาก อ.man)

ไม้แก้งกัน

น. ไม้ชำระ

ไม้เข้ายา

ว. ไม่ได้เรื่อง, ไม่เกิดประโยชน์อะไร

ไม้ชำระ

น. ไม้เซ็ดกันหลังถ่ายอุจจาระ

หมวด ย

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์

ความหมาย

ยันตรกรรม

น. วิชาเครื่องกล

ยายเท้า

น. หญิงชราที่เป็นคนทรง เช่น จิ้งต๋อส่งยายเท้าทันที
จงเร่งลงฝีไปตามเคย (สังข์ศิลป์ชัย)

ยายมด

น. หญิงอายุมากที่เป็นคนทรง เช่น กวักพระหัตถ์
ต๋อเรียก ยายมดมา แล้วมีบัญชาว่าไป (อิเหนา)

ย้าว

น. เหย้า

ยกกระบัต

น. ยกกระบัต เช่น ยกกระบัตนั้นสัตพลี เคยชำนาญ
บาญชีได้จดหมาย (รามเกียรติ์ ร.๒)

ยุกธวินัย

น. กฎของการรบ

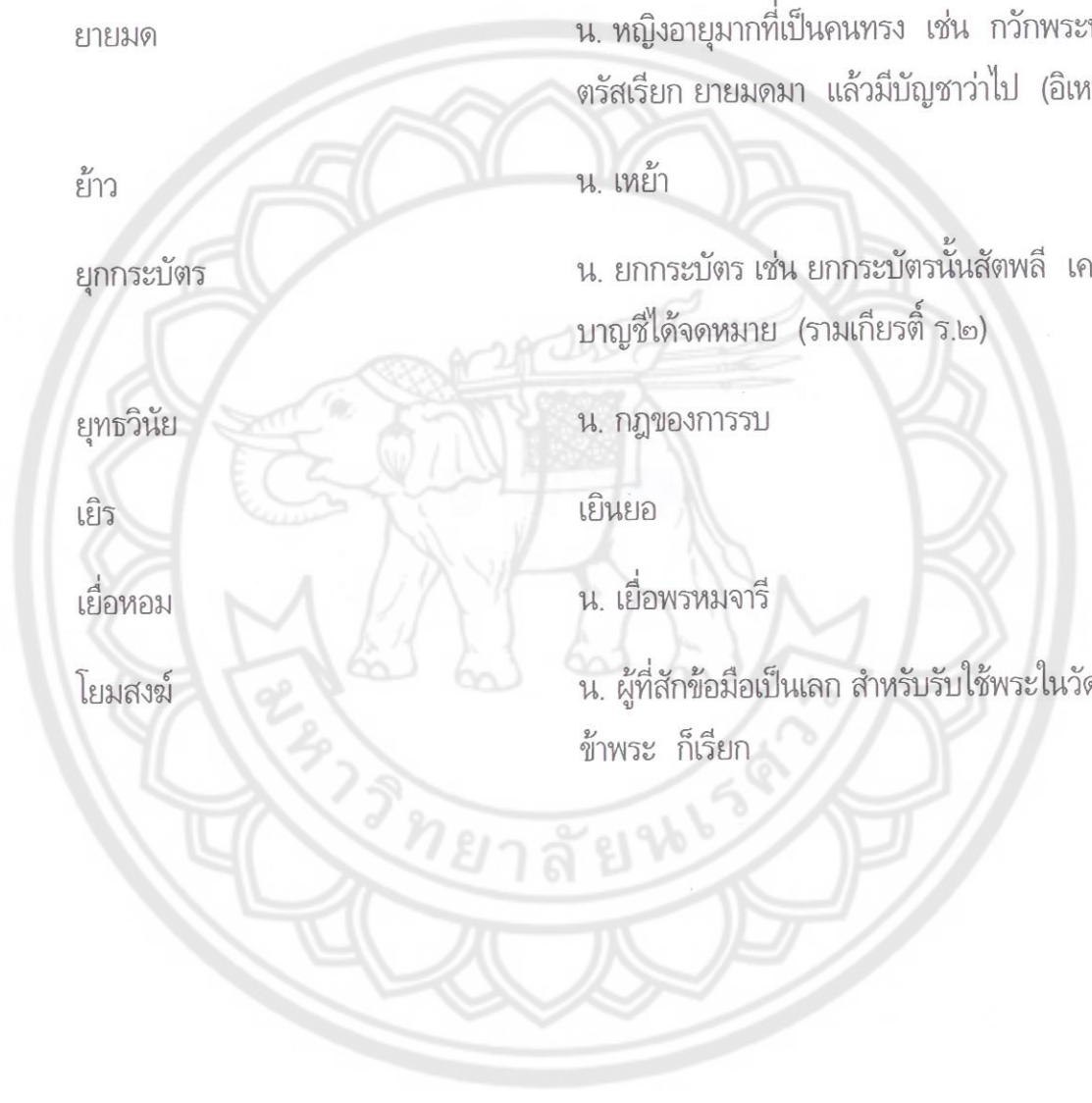
เยียร

เย็นยอ

เยื่อหอม

น. เยื่อพรหมจารี

โยมสังข์

น. ผู้ที่สักข้อมือเป็นเลข สำหรับรับใช้พระในวัดที่สังกัด,
ข้าพระ ก็เรียก

หมวด ๕

คำศัพท์	ความหมาย
ระงี้	ว. ดั่งระงม
ระดอ	ก. สะดวก เช่น ด้วยได้ระดอสะดวกดีที่จะสงวน จึงควรแก่พราหมณ์ (กาพย์มหาชาติ กุมารบรรพ).
รัชฎาภิเษก	น. รัชดาภิเษก
รันแทะ	น. ระแทะ เช่น ดยงศึกษาต่งเสะ รับรนนแทะฐูเรถ กองยงยอเชองชักรถไปแล (ม.คำหลวง ทานกัณฑ์)
ร่างแห	น. ตาข่ายซึ่งถักเป็นช่องตารางต่อเนื่องกัน; ตาข่ายใช้รูง เพื่อเป็นการลงโทษตามกฎหมาย
ราชศาสตร์	น. กฎหมายที่พระเจ้าแผ่นดินบัญญัติตามหลัก ธรรมศาสตร์.
ราบเพียง	ว. ราบ, เสมอ, เช่น ครั้นไปถึงแห่งหนึ่งทีนั้นราบเพียง ดีมีน้ำสุกใสงาม (พงศ. ล้านช้าง)
รำเท้า	ก. เต็มรำแบบตะวันตก; (แสดง) ทำร้ายโดยใช้เท้า
รำ	น. พล, พลรบ, กองทัพ, กองทหาร. ก.ยกไป
เรือนตะเกียง	น. ประภาคาร, กระจังไฟ
เรือนเบี้ย	น. เงินที่ทาสได้รับไปจากนายเงินเมื่อขายตัวหรือลูกเมีย เช่น ถ้าลูกเกิดด้วยชายนั่นให้แก่แม่มัน เพราะเกิด ในเรือนเบี้ยท่าน (ตราสามดวงทาส)
เรือนไฟ	น. ประภาคาร

หมวด ฤ

คำศัพท์

ความหมาย

ฤษยา

น. ฤษยา

หมวด ๑

คำศัพท์

ความหมาย

ลก	ว. หก; (โป) เรียกลูกชายคนที่ ๖ ว่า ลก คู่กับลูกหญิงคนที่ ๖ ว่า อก
ลบัต	ก. ระเบิด, หย้าแตกใบอ่อน, เช่น บอกข้าวคช คงเหลือหลาย เกะกั้นทุกพาย แลเลมลบัตเอมอร (สมุทรโฆษ)
ลวด ๒	ว. เลย
ละลอกแก้ว	น. ฝี่ที่ขึ้นระหว่างเป็นฝี่ดาษ
ลายลือ	น. ตัวหนังสือ
ลำ ๓	ว. ลำ, ยิง, ลั่น
ลำบุ	น. ปืนใหญ่, เขียนเป็น ละบุ ก็มี.
ลำพอก	น. ลอมพอก เช่น ลำพอกดอกไม้ไหวสะบัด คาดเข็ม ขัดตักสายเป็นลายสอง (ขุนช้างขุนแผน)
ลู	ก. รู้ความ เช่น ลูท่องตรา ลูหนังสือ
ลูก	ก. มาจาก เช่น ลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา (จารึกหลักที่ 1)
ลูกขุน	น. ลูกขุน ณ ศาลหลวง
ลูกขุน ณ ศาลหลวง	น. คณะผู้พิจารณาชี้ผิดชอบในอรรถคดีที่ผู้พิพากษา จะตัดสินคดี, เรียกสั้น ๆ ว่า ลูกขุน
ลูกขุน ณ ศาลา	น. เสนาบดีและหัวหน้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีหน้าที่ชี้ผิด ในอรรถคดีอย่างลูกขุน

คำศัพท์

ความหมาย

ลูกจัน

น. อวัยวะเพศหญิง เช่น แม่นจริงจั่งตั้งว่าสารพัน
ให้ลูกจันฉันนะจะพระธิดา (สิงหนครภาพ)

ลูกสาวท

น. เด็กชายที่ชายเลี้ยงไว้เพื่อเสพงาม, โบราณเขียน
ลูกสาวติ เช่น ลางเหล่าเหนเด็กลูกข้าราชการอาถนะ
ประชาราษฎร์รูปร่างหมดหน้า ก็พูดจาเกลี้ยกล่อม
ชักชวนไปไว้ แล้วกอดจูบหลับนอนเคล้าคลึงไปไหนเอา
ไปด้วย แต่งตัวเด็กโออวดปะกวดกัน เรียกว่า
ลูกสาวติ, ลูกสุดใจ, ศรียตราเนิงรัต, ยานัด ก็มีบ้าง
(ตราสามดวง กฏ พระสงฆ)

ลูกสันโตษ

น. ลูกกระสุนที่ยิงด้วยคันกระสุน เช่น ถ้ามันผู้ร้ายมัน
หาสิ้นจะเสียหมี่ได้ ให้เอาขึ้นหาหย่างยิงด้วยลูกสันโตษ
เล่มละร้อยเบี้ย (ตราสามดวง อาชญาหลวง)

ลูกหมู

น. ลูกหลานที่ต้องถูกเกณฑ์รับราชการตามสังกัดของ
บิดามารดาในครั้งโบราณ, เจ้าหน้าที่ในสังกัดหมูที่ไม่ใช่
หัวหน้า

ลูกหลวง

น. เรียกหัวเมืองชั้นเอกซึ่งพระเจ้าแผ่นดินส่งพระโอรส
ไปครอง, พระราชโอรสและพระราชธิดาของ
พระมหากษัตริย์

เลข

น. คนในสังกัดมูลนาย, เลข ก็เขียน

เลขวัด

น. คนในสังกัดวัดทำหน้าที่รับใช้พระ

เล่นเจ้า

ก. ใช้อำนาจข่มเหงรังแกโดยไม่เป็นธรรม

เล่นนอก

ก. ลูบลำแต่เพียงภายนอก เช่น ขอเล่นนอกหยอกเอน
พอเพลินพลาถ อย่าให้ค้ำมรสุมเลยพุ่มพวง (อภัยมณี)

คำศัพท์

ความหมาย

เล่นเพลงยาว

ก. ลอบเขียนเพลงยาวติดต่อกันในเชิงซู้สาว

เลว

ว. สามัญ เช่น เหาะจากปากฟ้าสุราโลย พร้อมไปด้วย
เทวดา

เลว (สังข์ศิลป์ชัย)

ก. รบ, มักใช้คู่กันเป็นรบเลว

หมวด ก

คำศัพท์

ความหมาย

ฤาสาย

น. เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๓ หมายถึงกษัตริย์หรือ
พระเจ้าแผ่นดิน, ฤาสาย ก็เขียน

หมวด ค

คำศัพท์

ความหมาย

ศรมณะ

น. ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญพรต, พระสงฆ์ (ส.; บ. สมณ)

จักรวา

น. สักวา เช่น จักรवादอกสร้อย เสร็จทรง
(เฉลิมพระเกียรติ ร.๒)

ศาลาลูกขุน

น. ที่ว่าการของคณะลูกขุนสำหรับพิจารณาคดีความ

ศิลปศาสตร์

น. ตำราว่าด้วยวิชาความรู้เกี่ยวกับฝีมือมืออยู่หลาย
ประการ เช่น การพยากรณ์ ดาราศาสตร์ การยิงธนู
 เป็นต้น

ศึก

น. ศึก

หมวด ๓

มหาวิทยาลัยพระนคร

คำศัพท์

ความหมาย

สก	ก. ทำให้สะอาดขึ้น เช่น เอาข้าวสารชอนน้ำแล้วใส่ตะแกรงเพื่อให้แห้ง เรียกว่า สกข้าว
สถาบ	ก. สร้าง เช่น ขตารหินนี้เชื่อมั่งศิลาบาตรสถาบไว้นี้จึงท้งหลายเห็น (จารึกสยาม)
สนุกนิ, สนุกนี้	ว. สนุก เช่น ในอาสนอาศรมสนุกนิ อ่ารู้มีทุกขสักอัน (ม.คำหลวง วนประเวศน์)
สบ	น. ดอกไม้ เช่น ถนดดงสบงไบ แม่เร็น (กำสรวล)
สม	น. เรียกไพร่ที่สังกัดกับมูลนายว่า ไพร่สม (ส่วนที่สังกัดทางราชการเรียกไพร่หลวง) เช่น ปลุกพลับปลา ที่ประทับรับเสด็จ แต่เดือนเจ็ดเกณฑ์ไปพวกไพร่สม (นิ.เกาะจาน)
สมพล (สม-พน)	น. เลขของขุนนาง; (โบ) แบบวิธีเลขไทยเกี่ยวกับการคูณ
สมภักนักการ	น. เจ้าหน้าที่ศาล เช่น เจ้าหน้าที่ทวงถามก็มีได้ เจ้าหน้าที่น้องร้องให้สมภักนักการเรียกหาเจ้าหน้าที่มาพิจารณา (ตราสามดวง กู้หนี้)
สมรด (สม-รด)	น. ผ้าคาดเอวขุนนาง; ลายขอบเสื้อครุย
สมายุมแปลง	ก. ขอขมาหลังจากพาลูกสาวเขาหนีตามกันไป เช่น ถ้าชายมันมาขอขมายุมแปลงบิดามานดาหญิง บิดามานดาหญิงยกให้ หญิงจึงสิทธิเมียชาย (ตราสามดวง ผัวเมีย)

คำศัพท์	ความหมาย
สมี (สะ-หมี)	น. คำเรียก ภิกษุ กร่อนจาก สามี
สมุห์บัญชี	น. ตำแหน่งรองจากปลัดกรมในกรมของเจ้านาย
สมุหประทาน	น. เสนาบดีชั้นจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา
สรว (สฺรว)	ว. ทั่ว, พร้อม, เขียนว่า สรว ก็มิ
สรวบ (สฺระ-บบ)	น. สรวบ
สรวบ (สฺระ-บบ)	น. สรวบ
สรวราศ (สฺระ-พลาศ)	ว. พริ้งพร้อม เช่น บัดนั้นเสวกราชา ต่างหมู่ต่างหา สรวราศ พร้อมทุกทาย (เสื่อโค)
สรวรง (สฺระ-รง)	น. สรวรง
สรว้ม	ก. สวม, กอด
สรวมสอด	ก. กอด; ใส่, สอด, สวม
สรวดี, สรวดี	น. ชื่อหน่วยราชการระดับกรม ทำหน้าที่เกี่ยวกับทหาร เรียกว่า กรม สรวดี
ส่วย	น. สิ่งของที่รัฐเรียกเก็บจากราษฎรแทนแรงงาน หรือเรียกเก็บจากประเทศราช
สรวญญานกทรัพย์	น. ทรัพย์ที่มีชีวิต เช่น ทาส, ม้า, วัว, ควาย
สะพานเดินเรือ	น. สะพานเดินเรือ ใช้เป็นห้องบังคับการด้วย
สะเพลาะสะเพละ	ก. เหลาะเหละเหลวไหล, ไม่เอาการเอางาน
สั๊กวา (สั๊ก-กะ-วา)	น. ชื่อกลอนแบบหนึ่ง ขึ้นต้นด้วยคำสั๊กวา และลงท้าย ด้วยคำเอย

คำศัพท์	ความหมาย
สังฆราชา	น. ตำแหน่งประมุขสงฆ์ในเขตหนึ่ง ๆ
สังสการ (สัง-สะ-กาน)	น. พิธีเกี่ยวกับการปลงศพ, สังสการ ก็ว่า
สัตรี	น. สตรี เช่น ประเพณีใส่ตรีกับบุรุษ เป็นที่สุดแห่งความเกษมสำนัด (ดอกสร้อย สวรรค์)
ลับ	ว. สรรพ
สาพิภักดิ์	น. สามภักดิ์ เช่น ด้วยหมาดหมายมุ่งสาพิภักดิ์ตามสมัคโดยกิจจิตต์นับถือ (เพลงยาวชมพระยาศรีเพ็ญ)
สามเณรี (สาม-มะ-เน-รี)	น. หญิงผู้บวชในพุทธศาสนา มีสถานภาพอย่างสามเณร
สายแหรง	น. สายแหรง
สายาร์	สายัณห์
สารกรมธรรม์	น. เอกสารที่ทาสลูกหนี้ทำไว้แก่นายเงิน
สารตรา (สาน-ตรา)	น. หนังสือราชการที่เชิญพระบรมราชโองการซึ่งประทับตราใหญ่
สำรับ (สำ-ระ-รับ)	น. ผ้าเยียรรับ
สารวัต	น. สารวัต, ผู้ตรวจงานทั่วไป
สายโลหิต	น. สายโลหิต, ญาติสืบสกุลโดยตรง
สายหยุด	น. สายหยุด
สำนัก	น. สำนัก

คำศัพท์	ความหมาย
สิงห์	น. สิงโต, เปรียบกับผู้มีความเก่งกล้าสามารถ
สินหัวบัวนาง	น. สินสอดที่ตกเป็นของหญิง ในกรณีที่หญิงได้เสียตัวแก่ชายและชายนั้นได้ตายไปโดยยังมีได้แต่งการมงคล
สินไหม	น. เงินค่าปรับ
สิบหีบหนึ่ง	น. การเก็บภาษีหรือค่าปรับแบบโบราณ โดยการนับไปถึงสิบแล้วชักเอาหนึ่ง
สิน	น. สิน
สื่อเมือง	น. ทูต เช่น อันว่าภูบาลแต่ก่อน บ่อนฆ่าสื่อเมืองเสีย (ม.คำหลวง ชูชก)
สุรามฤตย์	น. เหล้า เช่น แม่นสุรามฤตย์ ช่วยรดจิตต์ที่เผาผลาญ (สมุทรโฆษ)
สุ	ส. ท่าน
สุเจ้า	ส. ท่าน
เสมียนตรา	น. เจ้าหน้าที่กำกับหนังสือเข้า - ออกของส่วนราชการ
สระเน	ก. สระเน เช่น แม่ห้ามแล้วเล่าขำขำแม่สระเนแท้ไม่ฟังคำแม่ว่า (มโนห์รากรุงเก่า)
ไสร้ (ไสร)	ว. คำสำหรับเน้นความมีความหมายเท่ากับไสร

หมวด ห

คำศัพท์	ความหมาย
หญิง (หญิง)	ว. สอง, หญิง กี่ว่า
หม้า	ว. งาม
หมากตื้น	น. คำทดลองแปลศัพท์คำว่า “ฟุตบอล” สมัยหนึ่งแต่ไม่เป็นที่นิยม
หยั่วเมือง	ว. คำเรียกพระสนมเอกครั้งโบราณว่า แม่หยั่วเมือง
หั่ว	น. หั่ว, คีระชะ ก.หั่วเราะ
หวดหิว	ก. หิวกระหายหนัก
หอมยั๊บ	ก. รวบรวม, ถนอม, เก็บออม
หั่วปาก	น. นายร้อย หั่วหน้าคุมกำลังพล
หั่วพัน	ต. ตำแหน่งข้าราชการสมัยก่อน รองจากนายเวร
หั่วฟันหั่วไฟ	น. เวลาเริ่มมืดซึ่งจะมีการตามไฟ ใต้ ตะเกียงเป็นต้น
หั่วหมื่น	น. ตำแหน่งข้าราชการมหาดเล็ก รองจากจางวาง
ทางกระแต	น. เรียกเครื่องหมายทัศนมาตร ว่าทางกระแต
ทางข้าว	น. ภาชนะค่านา
หาเงิน	ก. ขายตัวเป็นทาส
หาทำยาก	ว. หายากมาก, มีน้อยมาก
เหี้ยก	น. เม็ดโลหะเล็กๆ ซึ่งฝังไว้ที่อวัยวะเพศชาย
เหี้ยม	น. เหตุ เช่น เหี้ยมนั้น : เหตุนั้น

หมวด ฟ

คำศัพท์

ฟ้อ (ล่อ)

ฟ้า (ลา)

ความหมาย

น. สัตว์พันธุ์ผสม ระหว่างม้ากับลา ใช้บรรทุกของ
เดินทาง

น. ลา

หมวด อ

คำศัพท์	ความหมาย
อดุง (อะ-ดุง)	ว. ผดุง, บำรุง เช่น สมศรี สมศักดิ์ สมสูง สมเดชอดุง พิภพนามอันมี (เสื่อโค)
อนุกระเบียด	น. มาตราวัด เท่ากับครึ่งกระเบียด
อยา	น. ยา เช่น ทำชันจงมาบาน ใจช่วย ชันนา ให้ได้وياแนวไซ้ โทษแก้จทาย (โคลงพระศรีมหาโพธิ์)
อรรค (อ๊ก)	ว. อัคร, ยอด, เลิศ
อวิญญาณกทรัพย์	น. ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ เช่น เงิน ทอง ไร่นา
ออก	น. คำนำหน้าบรรดาศักดิ์ เช่น ออกญา ออกพระ
ออเจ้า	ส. คำสรรพนามบุรุษที่ ๒ ใช้แทนชื่อผู้ที่เราพูดด้วย
อ่อน	ส. เรียกหนุ่มสาววัยรุ่น เช่น ให้ไพร่ดูนางเล่นเห็น ทั่วหน้า ทำไมจึงมิให้อ่อนเข้ามา (ขุนช้างขุนแผน)
อัครราชทูต	น. ผู้แทนรัฐบาลไปราชการชั่วคราว หรือประจำ อยู่ในสำนักแห่งรัฐบาลอื่น
อัครมหาราช	น. อัครมหาราช
อัครโน (อัคร-ตะ-โน)	ส. ฉันทน์, ข้าพเจ้า
อัครยัตมวิทยา (อัคร-ยะ-ยาด-ตะ-มะ-วิด-ตะ-ยา)	น. วิชาจิตวิทยา
อ้าย	น. เรียกลูกชายคนแรกว่าลูกอ้าย
อาษา	ก. อาสา
อำแดง	น. คำนำหน้าชื่อหญิงสามัญ, คำเรียกหญิงที่มีสามี และตัวเองไม่มีบรรดาศักดิ์

คำศัพท์	ความหมาย
อายุสรม์ (อา-ยุต)	น. อายุ
อำมฤต (อำ-มะ-ริต, อำ-มะ-ริต)	น. น้ำทิพย์
อภี	น. เรียกลูกสาวคนที่สองว่าลูกอภี คู่กับลูกชายคนที่สองว่า ลูกอภี
อิหรอบ	น. ยุโรป หมายความว่า ฝรั่งเศส
อุณาโลมแดง	น. สภาอากาศไทย
อุปทูต	น. ตำแหน่งรองจากราชทูต
เอื้อย	น. เรียกลูกสาวคนที่หนึ่งว่า ลูกเอื้อย, โดยปริยายมักเรียก พี่สาวคนโตว่า พี่เอื้อย
แออวย	ก. ละห้อยให้
โองโขตง (โอง-ชะ-โดง)	น. ทรงผมของผู้หญิงที่รวบเกล้าไว้บนจอมหัว ทำเป็นห่วงยาวๆ ประดับฐานห่วงด้วยเกี้ยว
โอรู	น. โอรุ
ไอยคุปต์ (ไอ-ยะ-คุบ)	น. อียิปต์ (มักใช้โดยมีนัยว่าเป็นอียิปต์โบราณ)

บรรณานุกรม

- กำชัย ทองหล่อ. (๒๕๕๒). **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕ กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน. (๒๕๕๑). **พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พ.ศ. ๒๕๕๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๕
กรุงเทพฯ: มาย มีเดีย จำกัด.
- นววรรณ พันธุมธา. (๒๕๔๗). **คลังคำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- มติชน. (๒๕๔๗). **พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พ.ศ. ๒๕๕๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๕ กรุงเทพฯ: บริษัทมติชน
จำกัด (มหาชน).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพฯ:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖**. กรุงเทพฯ:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- ราชภัฏลำปาง, มหาวิทยาลัย. (๒๕๕๓). **พจนานุกรมภาษาไทยอง-ไทย และไทย-ไทยอง
ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๑). **พจนานุกรม ร.ศ.๑๒๐ ฉบับกรมวิชาการ**.
กรุงเทพฯ: อรุณลาดพร้าว.
- สนม ครูทเมือง. (๒๕๔๕). **โบราณอูบาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ: ธารอักษร.
- สนม ครูทเมือง. (๒๕๕๐). **การเขียนเชิงวิชาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ นครสวรรค์: นิวเสรีนคร.
- สนม ครูทเมือง. (๒๕๕๔). **คำคล้องจองสี่พยางค์ในภาษาไทย**. พิษณุโลก: ไฟกัศพิษณุโลก.
- สุจริต เพ็ชรชอบ. (๒๕๔๐). **ศิลปะการใช้ภาษา**. กรุงเทพฯ: อรุณลาดพร้าว.